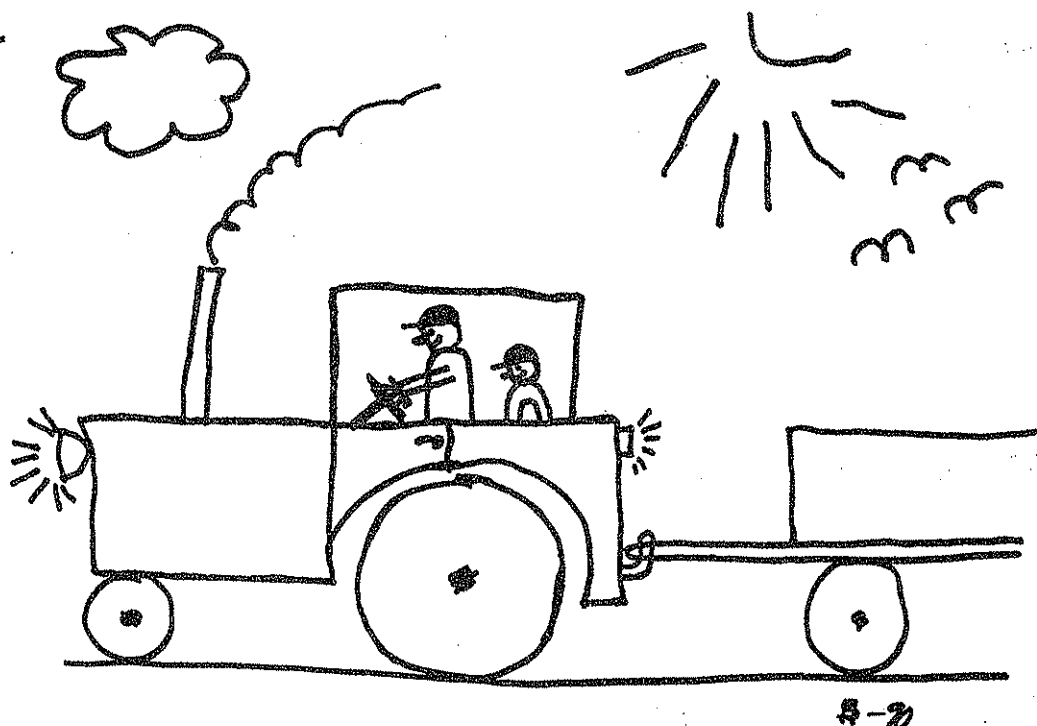

**SVERIGES
LANTBRUKSUNIVERSITET**

BARNSÄKERHET I LANTBRUKET

– olycksrisker och studiematerial
för förebyggande åtgärder

Ola Möller

Institutionen för lantbruksteknik

**Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Agricultural Engineering**

**Rapport 146
Report
Uppsala 1990**

ISSN 0283-0086

ISBN 91-576-4315-6

DOKUMENTDATABLAD för rapportering till SLU:s lantbruksdatabas LANTDOK, Svensk lantbruksbibliografi och AGRIS (FAO:s lantbruksdatabas)

Institution/motsvarande Institutionen för lantbruksteknik 750 07 Uppsala		Dokumenttyp Examensarbete	
		Utgivningsår 1990	Målgrupp
Författare/upphev Nils Ola Möller			
Dokumentets titel BARNSÄKERHET I LANTBRUKET - olycksrisker och studiematerial för förebyggande åtgärder			
Ämnesord (svenska och/eller engelska) Barnsäkerhet, Barnolyckor, Lantbrukssäkerhet, Lantbruksolyckor, Lantbruk Child safety, Child accidents, Accidents, Agricultural accidents			
Projektnamn (endast SLU-projekt)			
Serie-/tidskriftstitel och volym/nr Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för lantbruksteknik. Rapport 146			ISBN 91-576-4315-6
			ISSN 0283-0086
Språk Svenska	Små-språk	Omfång 72 s.	Antal ref. 33

Postadress

SVERIGES LANTBRUKSUNIVERSITET
Ultunabiblioteket
Förvärvssektionen/LANTDOK
Box 7071
S-750 07 UPPSALA
Sweden

Besöksadress

Centrala Ultuna 22
Uppsala

Telefonnummer

018-67 10 00 vx
018-67 10 98
018-67 10 97

Telefax

018-301006

Innehållsförteckning

Sid.

1. Förord	4.
2. Inledning	5.
3. Historik	6.
4. Litteraturöversikt	7.
5. Kommentarer till litteraturöversikten	10.
6. Regler för barnarbete	10.
7. Påverkan genom information	12.
8. Undersökning	14.
9. Resultat	14.
10. Öka säkerheten!	18.
11. Barnsäkerhetskurs	20.
12. Diskussion	58.
13. Sammanfattning	60.
14. Summary	61.
15. Litteraturförteckning	62.

Bilaga 1

Bilaga 2

1. FÖRORD

Från min egen barndom minns jag att det fanns flera miljöer och maskiner som var förbjudet område för oss barn. Tyvärr gjorde detta dem mer spännande och flera gånger gjorde jag och mina syskon saker vi egentligen var strängt förbjudna att göra.

Med dagens press på lantbruket att bli än mer rationellt får ofta olika saker komma i kläm för att det ska "gå runt" ekonomiskt. Jag tror att barnsäkerheten är ett område som riskerar att prioriteras lågt idag inom lantbruket.

Detta arbete tar upp och diskuterar ämnet "barnsäkerhet i lantbruket". Funderingar på att göra mitt examensarbete i detta ämne dök först upp under hösten 1988. Jag var då på ett av Röda Korset anordnat möte om barnsäkerhet i vårt samhälle. Denna organisation bedriver utbildning om barn och deras utveckling för föräldragrupper, barnomsorgs- och skolpersonal. Kurserna är uppskattade av deltagarna och min tanke var att boende på landet borde erbjudas en liknande kurs. Detta ledde till mitt examensarbete.

Jag vill rikta ett tack till prof. Bruno Nilsson som har varit min handledare och bistått med värdefulla synpunkter under arbetets gång.

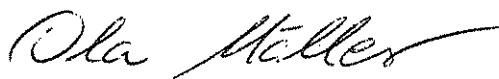
Ett tack riktar jag också till Länsförsäkringar i Uppsala, SLO-fonden samt Röda korset som hjälpt till och finansierat mitt arbete.

Jag vill också tacka:

Nils Möller, Inst. för Lantbruksteknik

Gösta Friberg

Peter Lundqvist, Inst. för Lantbrukets byggnadsteknik

Uppsala 1990-05-19

2. INLEDNING

2.1 Bakgrund

Varje år skadas ett stort antal barn i Sverige genom lantbruksrelaterade olyckor. Antalet barn som omkommer vid olyckor i lantbruket är ca. 5 per år. I trafiken omkommer totalt ca. 100 barn varje år som jämförelse.

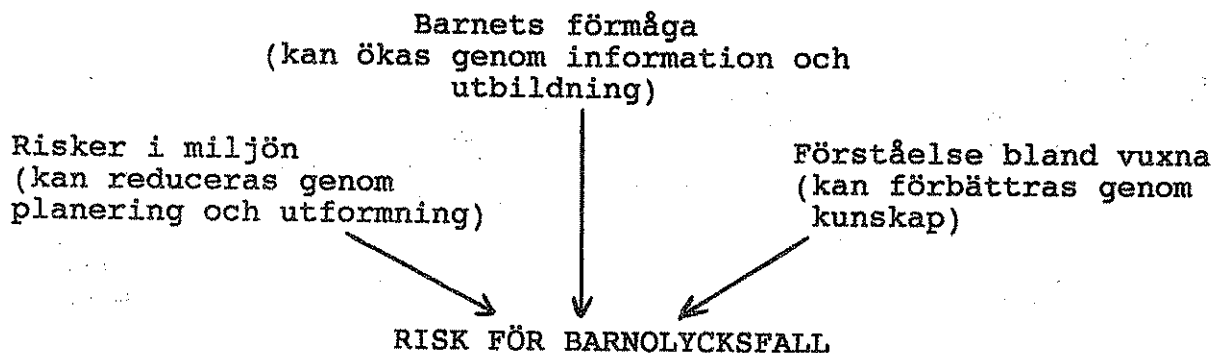
Barnens situation på ett lantbruk är unik så till vida att deras hem- och lekmiljö tidigt blir även deras arbetsmiljö. Att denna miljö är farlig visar inte minst de vuxnas olycksfallsstatistik. Lantbruk (och med lantbruk kombinerat skogsbruk) står för 3.0% av sysselsättningen i det svenska arbetslivet. I dessa näringar inträffar dock ungefär 20 procent av alla arbetsskador med dödlig utgång.

Förlusten av ett barn eller ett barn som blir svårt skadat ger tunga och långvariga effekter på en familj, lantbrukare eller ej. Denna svåra upplevelse med psykisk stress och kanske livslånga skuld känslor har förstört många familjeförhållanden.

För att kunna identifiera faror samt förebygga olyckor i lantbruket krävs fakta och information om olycksfallens form samt omständigheterna runt olyckan.

Riskerna för barnolycksfall kan förenklat sägas, påverkas av tre variabler (Rasmusson, Nilsson):

- Barnets förmåga.
- Kunskap och förståelse bland vuxna.
- Risker i miljön.

Detta arbete riktar sig främst mot vuxengruppen för att öka deras riskmedvetenhet men arbetet går även att använda för att informera barn.

2.2 Syfte

Arbetets syfte är att presentera ett material som ska kunna användas för att minska barnolycksfallen inom lantbruket. Materialet har huvudsakligen arbetats fram utifrån följande källor:

- Genomgång av erfarenheter och statistik i ämnet.
- Insamling av erfarenheter om barns säkerhet från, i lantbruket verksamma, skyddsingenjörer.
- Sammanställning av hur barns säkerhetsinformationen bedrivs idag.
- Andra organisationers barns säkerhetsmaterial.

2.3 Begränsningar

Som barn i detta examensarbete betraktas personer som ej fyllt 16 år.

Undersökningen görs bland skyddsingenjörer och jag gör inga anspråk på att hålla någon speciell statistisk signifikans. Skyddsingenjörerna har heller inte några exakta fakta de lämnar utan undersökningen ska mer ses som ett ihopsamlade av erfarenheter och information.

Antalet barn boende i Sverige på landet är idag okänt. Statistiska centralbyrån anger i "Folk- och bostadsräkningen 1980" antalet personer boende i glesbygd till 1 406 948 st. Hur många av dessa som är barn har man på SCB ingen uppfattning om men en av dem rekommenderad gissning är att var 6:e person kan antas vara under 16 års ålder. Detta skulle ge att 1980 bodde 234 500 barn i glesbygd. Detta är den senaste folkräkningen utförd av SCB.

Tätort definieras som plats där fler än 200 personer bor där avståndet mellan boendeformerna ej överstiger 200 meter (från vägg till vägg). Glesort är övrigt.

3. HISTORIK

Barn har alltid funnits på lantgårdar och tagit del av det alldagliga arbetet. Dock finns i det närmaste ingenting samlat i faktaform om barnolycksfall från förr. Det som här kommer att redovisas är främst grundat på information och fakta som kommit fram vid diskussioner och intervjuer med äldre personer från landet.

Från tiden innan maskinernas intåg berättar flera att föräldrarna var oroliga för att barnen skulle bli trampade eller sparkade av de hästar som då användes som dragdjur. Dessa djur var ofta mycket lugna djur men deras storlek och tyngd gjorde att barn ofta var förbjudna att gå för nära djuren.

Tjurar fanns förr på gårdar med nötbесättningar i större utsträckning än idag. Flera av de intervjuade vittnade om tillbud vid hanteringen av dessa avelstjurar.

Då man började använda mjölkanläggningar i kostallet fanns ett skurmedel med en lockande lila färg. Skurmedlet hette "Skurit" och var giftigt. Dagens skurmedel håller inte alls samma giftighet.

Förr hade man inte alltid råd med betonggjutna brunnar och brunnslock utan istället användes trä. Detta gjorde att på många gårdar fanns direkt farliga brunnar och brunnslock av halvruttet trä som man kunde trampa igenom. Sällan var brunnar och dammar inhägnade.

På gårdar i främst skåne användes mycket betmassa. Denna massa var ungefär som gröt i sin konsistens och lagrades ofta i plan-silos eller gropar i marken. Dessa platser var vanligtvis inte inhägnade och innebar en viss drunkningsrisk om man gick ner sig i betmassan.

Dagens barn får lära sig handskas med elden på ett bra sätt, ansåg flera personer. Förr var elden något förbjudet men spännande som man i större utsträckning än nu smög med.

När maskinerna gjorde sitt intrång på lantbruket ökade olycksriskerna markant. De flesta av de tidiga maskinerna var direkt farliga och saknade skydd för farliga delar. Roterande axlar, remmar, kugghjul mm skördade många fingrar och händer både bland vuxna och barn. De maskiner som de flesta nämner är tröskverk och hackelsemaskiner för halm, rovor och dylikt.

Tillsynen av barnen förr var dock bättre ansåg de flesta av de intervjuade. Barnen kunde delta i arbetet och alltid ha en äldre som såg till dem. Den äldre generationen bodde ofta kvar på gården och barnkullarna var större så oftast fanns det någon som kunde se till de yngre.

4. LITTERATURÖVERSIKT

4.1 Sverige.

Det faktamaterial som finns i Sverige om barnolyckor i lantbruksmiljö grundar sig främst på pressklipp och är därför ej så fullständig som man skulle önska. En del statistik har sammanställts av Barnmiljörådet och den visar att varje år omkommer 3-5 barn på grund av olyckor i lantbruksmiljö. Statistiken visar att 83% av barnen var under 6 år samt att 75% av barnen omkom i samband med traktorer eller maskinhantering.

I två rapporter från undersökningar gjorda i Skaraborgs län (Shelp, 1983. Shelp, 1989) har man studerat olyckor, bland annat på lantbruk. Studierna utfördes i 2 kommuner i vilka en stor del av länets lantbruk finns representerade. Undersökningen gjordes i två omgångar under 1978-83. Undersökningspopulationen var drygt 30 000 personer.

I resultatredovisningen från 1989 års rapport tas olycksfall på lantbruk upp i ett separat kapitel. Totalt inträffade 364 olycksfall på lantbruk där den skadade personen har uppsökt någon form av sjukvårdsinrättning. Barngruppens (0-14 år) andel är 16% av olycksfallen. Av dessa har de flesta skadorna drabbat åldersgruppen 0-6 år. 82% av de skadade barnen har skadats på den egna gården medan 17,5% utgörs av barn vilka ej bott på gården utan bara tillfälligt vistats där. Barngruppens 16% av det totala antalet skadade är den näst största andelen, endast överträffad av gruppen 25-34 år.

Enligt rapporten är de vanligaste yttre orsakerna till barnolycksfall att barnen har fallit från högre nivå eller i samma nivå. Därefter följer skador orsakade av skärande eller stickande föremål, slag av föremål, klämskador samt skador orsakade av djur.

De vanligaste skadorna vid barnolycksfallen var:

- Sårskador .....(38%)
- Kontusion, dvs förskjutningsskada .....(19%)
- Frakturer, dvs brott på skelettdel .....(14%)
- Övrigt .....(29%)

En sammanfattande slutsats i rapporten är att lantbruk har en signifikant överrepresentation både vad det gäller hemolycksfall och arbetsolycksfall. Rapporten avslutas med förslag på att arbetet med olycksfallsprevention bör ske genom befintliga organ som, till exempel barnhälsovården, barnomsorgen och företagshälsovården.

I rapport nummer 2 (Shelp, 1983) från Skaraborg visas att de större gårdarna (>50 ha) stod för 33% av hemolycksfallen (vid olyckorna skilde man på arbetsolyckor och de olycksfall som inträffar vid sidan av arbetet - hemolycksfall), trots att dessa gårdar endast utgjorde 16% av samtliga gårdar. Av de 35 hemolycksfallen var 20 st barnolycksfall vilket gör att barnolycksfallen stod för 57% av olyckorna.

Skadorna från olyckorna drabbade främst huvud och ansikte. 21% av olyckorna inträffade i gårdens ekonomibyggnader eller i samband med arbete på gården. Den vanligaste olycksorsaken var fall från högre nivå eller i samma nivå.

4.2 Norge

I Norge har en bok om barnsäkerhet givits ut, "Tryggere gårdsbruk for barn" är dess namn och författare är Ellen Espeland. I boken ges ett flertal tips om hur barnsäkerheten kan ökas på en gård (mer om dessa tips finns i avsnitt 9). Den i boken redovisade statistiken om barnolycksfall grundar sig på tre registreringsperioder hos två sjukhus där lantbruksolyckor registrerades.

Under åren 1980-85 omkom 25 ungdomar i åldern 0-19 år i lantbruksolyckor. Av dessa var 14 st under 9 år (56%). Orsakerna till olyckorna var:

- Fall (från högre nivå eller i samma nivå)....31%
- Traktorer, redskap och maskiner 24%
- Djur 4%
- Förgiftningar 4%
- Övrigt 37%

I en uppsats som heter "Arbeid, helse og sikkerhet for kvinner og barn i landbruket" av I.L. Dalen redovisas statistik som visar att:

- 53% av barnolycksfallen skedde i driftsbyggnader.
- 33% " " " " på gårdsplanen.
- 53% " " " " vid lek.
- 33% " " " " vid aktivt arbete.
- 14% " " " " då barnen var passiva men ändå med vid arbetet.

4.3 England

Organisationen "Agricultural safety" i England arbetar med säkerhet i lantbruket. I dess redovisning av olycksfall under perioden 1970-79 visas att 257 st (24%) av de 1086 omkomna vid lantbruksolyckor var barn under 15 års ålder.

4.4 Kanada

I Kanada finns organisationen "Ontario Farm Safety Association".

Deras senaste statistik redovisas i deras tidskrift "Farmsafe" vol.14 no.4. Korta drag av denna statistik redovisas här nedan:

- Under de senaste 10 åren har man haft 67 dödsfall bland barn varav en majoritet var under 10 år (72%). Liksom i Sverige stod maskinerna för de flesta olyckorna (72%) med dödsfall som följd.
- Ungefär 50% av barnolycksfallen inträffade i de för lantbruket intensiva månaderna maj, juli och augusti.
- Mer än hälften av de omkomna barnen (0-15 år) var under 5 år.
- Den vanligaste orsaken till olycka/skada var lek eller arbete vid eller med traktorer och maskiner.

4.5 USA

Ytterligare studier i ämnet är gjorda men då främst i USA. I numret 82:5501 av skriften ASAE sammanfattas en undersökning om barnolycksfall i delstaten Indiana under 1976-82. Dessutom redovisas mot slutet av skriften information i ämnet ihopsamlad av USA:s National Safety Council (NSC).

I studien gjord i Indiana visade det sig att barn under 15 år stod för 23% av olyckorna på lantbruk. Denna åldersgrupp stod dock bara för 16% av alla olyckor i samhället totalt sett. Om man tittar på antalet inträffade olyckor per arbetad timme visar åldersgruppen 5-14 år en överlägsen dominans. Denna åldersgrupp råkar ut för mer än tre gånger så många olyckor per arbetad timme som någon annan åldersgrupp.

Undersökningen visar vidare att:

- 82% av de omkomna barnen var pojkar.
- 79% av de omkomna barnen var boende på gården där de förolyckades.
- 62% av dödsfallen var orsakade av traktorer och ...
- 20% av andra maskiner.
- 3% av dödsfallen orsakades av fall.

Åldersfördelningen bland de omkomna beskriver två toppar, en topp vid åldern 0-5 år och en topp vid åldern 13-15 år. En majoritet av olyckorna (65%) med små barn, under 5 år, inträffade vid den för USA:s lantbruk intensiva perioden september till oktober. Barnen lämnas då ofta utan tillsyn eller får följa med som passagerare/åskådare då de vuxna arbetade.

Från NSC i USA redovisas följande:

- Michigan/Ohio (1972): Barn under 14 år var inblandade i mer än nio gånger fler olyckor per arbetad timme än personer i åldern 25-44 år.
- Minnesota (1981): An 69 lantbruksrelaterade dödsfall stod barn under 15 år för 25% av dödsfallen. Vid 27% av dödsfallen med traktorer inblandade var barn drabbade.

Utifrån denna statistik gör tidskriften ett antal sammanfattningar samt ger rekommendationer:

1. Barn står för en signifikant stor del (10-25%) av alla allvarliga olycksfall på lantbruk.
2. Den vanligaste dödsorsaken bland barn på lantbruk är olyckor.
3. Traktorer och maskiner orsakar de flesta olyckorna.
4. Barn omkommer oftast ensamma vid lek eller arbete på gården.

5. Ingen annanstans i USA exponeras barn för så allvarliga risker som barn boende på lantbruk.

Rekommendationerna är:

1. Det finns ett stort behov av att samla in mer data om barnolycksfall i lantbruket för att:
  - Få ökad kunskap om omständigheterna kring olyckor.
  - Informera allmänheten.
  - Uppmärksamma trender.
  - Ha material att bygga utbildningsprogram på.
2. Utbildningsprogram bör erbjudas fler, både vuxna och barn.
3. Åtgärder för att öka barnsäkerheten bör koncentreras till den intensiva perioden under lantbruksåret, utbildning och utomstående barnomsorg bör erbjudas.
4. Utformning av plastdekaler som varnar för faror. Dessa dekaler ska barnen själva sätta upp på gården.

5. KOMMENTAR TILL LITTERATURÖVERSIKTEN

Att samla ihop litteratur i form av rapporter, undersökningar, statistik o.likn. är ofta ett omfattande och tidskrävande arbete. Så har även varit fallet med detta ämnesområde. Att samla ihop material om lantbruk och barnolyckor ifrån utlandet har jag fått god hjälp av Peter Lundkvist vid institutionen för lantbrukets byggnadsteknik i Lund. I de länder jag har hämtat material ifrån har man uppmärksammat barnolycksfall och försökt på olika sätt att lösa dessa problem. Dock är det sällan som jag har träffat på någon riktigt grundläggande undersökning eller forskning inom ämnet. Istället har materialet mest grundat sig på knapphändig statistik och antaganden.

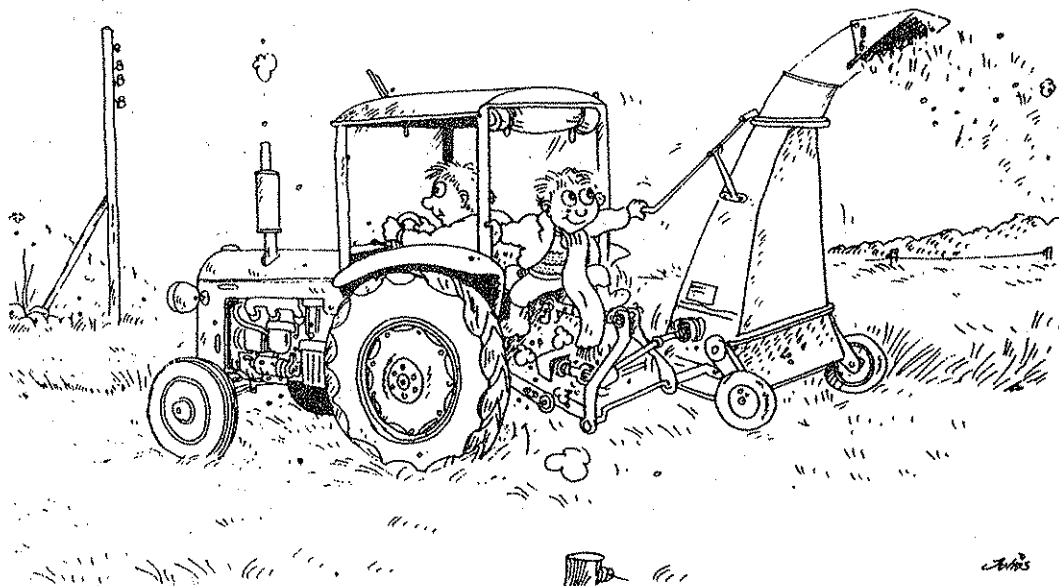
Arbetet med att samla ihop material från Sverige har varit tidskrävande. I ett tidigt skede fick jag fram materialet från lantbrukshälsan, socialstyrelsen (Skaraborgs läns landsting) och barnmiljörådet. Därefter gick det trögt. De flesta jag var i kontakt med hänvisade till detta material. För mig verkar det som om det inte finns någon riktigt faktamässig grund för kunskap idag inom ämnet lantbruksrelaterade barnolyckor i Sverige.

Många av de personer jag varit i kontakt med har sagt att ämnet är mycket intressant och borde få hög prioritet men just de kan inte så mycket utan jag borde istället ta kontakt med "den och den" personen. Detta råd har jag följt men vid dessa nya kontakter har jag fått ungefär samma konstaterande och råd som tidigare. Av detta sluter jag mig till att många har varit och är intresserade av ämnet men något mer omfattande arbete i ämnet ej har gjorts.

6. REGLER FÖR BARNARBETE

Arbetskyddsstyrelsen (ASS) har utfärdat kungörelser med föreskrifter om anlitandet av minderåriga i arbetslivet. Dessa regler gäller allt arbete utfört av minderårig, dvs den som ej fyllt 18 år. Enligt paragraf 2 ska arbetsuppgifterna väljas med

stor omsorg och hänsyn ska tas till att den minderårige har andra fysiska och psykiska förutsättningar jämfört med vuxna att klara av arbetet på ett betryggande sätt. Viktigt är att minska risken för olycksfall, överansträngning och annan skadlig inverkan på hälsa eller utveckling.

Paragraf 3 säger att den minderårige ska få handledning och utbildning för att arbetet ska kunna klaras utan risk för skador. Dessutom ska allt arbete ske under ledning och tillsyn av lämplig person.

ASS:s föreskrifter gäller idag dock ej arbete utfört av minderårig som, ensam eller gemensamt med familjemedlem, bedriver yrkesmässig verksamhet utan anställningsförhållande. Detta innebär att barn arbetande på sina föräldrars gård ej faller under dessa föreskrifter om barnarbete. På den egna gården kan alltså även mycket unga barn lagenligt köra traktor och andra maskiner med åtföljande risker för dem själva och andra. Vid kontakt med ASS (samtal med S. Hellström, 19/3-1990) kom även fram att om gården har anställda kommer barnen ändå att falla utanför ASS:s föreskrifter.

Även om ASS:s föreskrifter inte gäller för barn på familj jordbruk bör dessa ändå ses som rekommendationer för vad barn i arbete på lantbruk klarar av. En kort sammanställning av ASS:s regler finns i avsnitt 11.

Vid kontakten med ASS kom fram att man där arbetar med ett förslag på att anpassa Arbetsmiljölagen till vad som gäller i EG. Detta skulle innebära tre större förändringar vad det gäller minderåriga i arbete:

- En reducering av antalet timmar barn med skolplikt får arbeta, såväl per dag som per vecka under ledigheter. Minst halva tiden av barns ledighet ska vara avsedd för vila.
- Att fastställa en minimiålder för att få arbeta i en arbetsgivares hushåll.

- Att utöka omfånget på ASS:s föreskrifter så att de gäller också minderåriga familjemedlemmar.

7. PÅVERKAN GENOM INFORMATION

Information har avgörande betydelse för att förändra människors kunskaper. Den intressanta frågan är dock huruvida förbättringar i en människas kunskaper åtföljs av ett förändrat beteende.

Detta avsnitt grundar sig på en uppsats av psykolog H. Leymann. Uppsatsens namn är "Risker i arbetsmiljön - kan information påverka?". I uppsatsen diskuterar Leymann om och under vilka omständigheter information kan påverka människors beteende i samband med arbetsmiljöproblem.

7.1 Information för attitydförändringar

Begreppet attityd är inte klart avgränsat dvs det finns ingen klar definition på vad man egentligen menar när man talar om en attityd. Somliga menar med attityder en uppsättning försvar som ska vidmakthålla individens identitetsupplevelse. Andra tänker på ett allmänt förhållningssätt som människor visar gentemot sin omgivning. Ytterligare andra vill beskriva den uppfattning som människor kan ha om saker och ting.

Idag tycks uppfattningen vara utbredd att det i huvudsak är attityder som styr beteenden. Informatörer försöker därför utforma sin information för att förändra attityder i syfte att detta i sin tur ska medföra ett förändrat beteende.

Enligt Leymann är det en omväg att förändra beteenden genom att förändra attityder. Information har troligen ringa betydelse för att åstadkomma beteendeförändringar via attitydförändringar. Är attityderna ytliga och går att förändra via information, så är detta ingen garanti för ett förändrat beteende. Är attityderna mycket centrala och viktiga för individens identitetsupplevelse så biter informationen sällan. Istället behövs rejäla förändringar i människors livssituationer för att kunna förändra beteenden. Arbetet för ökad säkerhet borde inrikta sig på att förändra människors kunskaper, arbetssituationer och arbetsrelationer för att därigenom få annorlunda beteenden som följd.

7.2 Inlärnin g och risktagning

Personer som trots kunskap och säkerhetsutrustning ändå tar risker brukar man säga är nonchalanta och/eller slarvar. Vad kan ett sådant beteende bero på?

Vardagsinlärnin g består ofta av vad man kallar "trial and error-metoden" dvs man får en korrigerande feedback på ett visst handlande. Är beteendet adekvat så lyckas man och får en bekräftelse därigenom att beteendet är rätt. Misslyckas man får man ofta veta det omgående och därigenom lära sig att beteendet var fel. I det moderna arbetslivet haltar dock detta inlärande avsevärt. Arbetsolycksfall inträffar för sällan för att de ska vara förmedlare för inlärnin g. Tvärtom, en felaktig inlärnin g kan istället ta vid, utövaren kan få en positiv feedback; "jag klarar av detta bättre än andra - risken för mig är mindre". Man

underskattar riskerna nästa gång man hamnar i en liknande risk-situation.

I Leymanns uppsats tas två åtgärdstyper upp som är viktiga för att komma till rätta med olycksfall där individens riskbedömning spelar en kritisk roll:

- Att förmedla en detaljerad, konkret och verklighetsnära bild av de risker som finns i arbetssituationen.
- Att tillskapa handlingsalternativ som är realistiska med tanke på produktionsverkligheten.

7.3 Förvirrande information

Saköverdrivande och/eller motstridig information kan ha en negativ effekt genom att människorna får "för mycket". De avvisar information om risker genom att påstå att allting är ju egentligen farligt. Detta beteende kallas för inlärd hjälplöshet. På grund av att man inte ser någon möjlighet att handla, blir man passiv eller tom hjälplös.

7.4 Inlärn timer: Fakta eller känsloladdad

Information idag syftar ofta till att informera mottagaren om hur, när, i vilken ordning osv hon bör handla. Denna information är inriktad på att få intellektuell inlärn timer. En annan typ av inlärn timer vänder sig till människors känslor, emotionalitet. Sådan information syftar till att personen på ett intuitivt och känslomässigt sätt ska kunna ta ställning och att kunna identifiera sig i situationen som det ges information om. Utöver det rationella budskap intellektuella inlärn timer ger kan man få en djupare inlärn timer om personer tillåts identifiera sig med innehållet i ett budskap.

All information, även den mest sakliga och seriösa, innehåller varningar, "du ska vara försiktig, annars...". Ofta behövs då en realistisk situationsbeskrivning för läsaren att identifiera sig i. Varningar för otäcka situationer är alltid skrämmande men att överbeskydda människor genom att kalla skrämmande information för skräckpropaganda är fel. Läsaren måste kunna identifiera sig med budskapet även känslomässigt.

7.5 Vilken betydelse har då information för att påverka riskbeteenden

En summering av den tidigare diskussionen ger vid handen att förbättrade kunskaper alls inte behöver medföra ett förändrat beteende. Faktorer som arbetets utformning, arbetsorganisationen, arbetets innehåll, styrmedel såsom tex. lönsamhet mm styr ofta människor starkare än ev kunskaper om vilka risker de tar. Däremot kan information om dessa "styrande" funktioner och deras inbördes förhållanden ha en medvetandegörande effekt.

En väl avvägd blandning av intellektuell och emotionell information är det givna mediet för att öka människors kunskaper och färdigheter. Svensk forskning (Pettersson & Östberg, 1975) visar att det finns en växande uppfattning bland olycksfallsforskare att man inte kan förbättra enskilda faktorer som tex. riskbeteende via information, utan det existerar ett komplext orsaksförhållande mellan individen, maskinen, produktions- och arbetsorganisationen, lönsamheten och omgivningen. Kunskap kan vara

väl tillgänglig och också accepterad men den önskade handlingen uteblir ändå. Personen är inte oinskränkt herre över sin livssituation. Olika situationer och förhållanden kan hindra människor från att utföra de "rätta" handlingarna.

8. UNDERSÖKNING

8.1 Syfte och urval

Undersökningen gjordes bland de skyddsingenjörer som arbetar med arbetsmiljö och säkerhet i lantbruket. Dessa personer arbetar med att informera om hur arbetsplatser ska vara utformade. De är utbildade för att se ev riskmiljöer vid gårdsbesök och genom sitt arbete får de också kännedom om olyckor och tillbud i lantbruksmiljö.

Syftet är att samla in dessa skyddsingenjörers erfarenheter vad det gäller barnsäkerhet i lantbruket. Undersökningens syfte är också att öka underlaget med fakta för utformandet av en studiekurs i ämnet barnsäkerhet på lantbruk.

8.2 Kommentarer till syfte och urval

En större undersökning bland familjer boende på landet skulle vara önskvärd för att öka kännedomen om barnsäkerheten i lantbruk. En sådan undersökning skulle dock kräva mer tid, resurser och kunskap om intervjuetekniker än vad detta examensarbete är avsett att omfatta.

8.3 Genomförande

Undersökningen gjordes i form av en enkät vilken skickades ut tillsammans med ett följebrev. Utseendet på enkäten framgår av bilaga 1. Utöver denna enkät togs kontakt med en del av skyddsingenjörerna för vidare diskussion i ämnet. Syftet var att dels reda ut oklarheter, dels få möjlighet att mer ingående diskutera ämnet.

Frågorna i enkäten utformades för att ge svar på följande problemställningar:

- Vilka de vanligaste påpekandena skyddsingenjörerna gör om riskmiljöer för barn.
- Hur upplever skyddsingenjörerna lantbrukarfamiljernas riskmedvetenhet.
- Vilka olyckor och tillbud med barn inblandade i anser skyddsingenjörerna, erfarenhetsmässigt, vara de vanligast förekommande.
- Hur anser skyddsingenjörerna att riskerna skulle kunna minskas.

9. RESULTAT

9.1 Redovisning

Utskicket gick till 30 hälsovårdscentraler i lantbrukshälsan, 2 fd skyddsingenjörer samt till 7 skyddsingenjörer i externa hälsovårdscentraler, sammanlagt 39 st. Svar har erhållits från 28 st, 3 st har per telefon meddelat att de ej har svarat på enkäten pga att de ej har några erfarenheter av barnsäkerhetsarbete. Svarsandelen har varit 79%.

Fyra av lantbrukshälsans hälsovårdscentraler hade enligt adresslistan från lantbrukshälsans huvudkontor i Stockholm ej någon skyddsingenjör. Utskick gjordes ändå till dessa hälsovårdscentraler och svar erhöles från 2 av dem. Om man utgår från att de två andra hälsovårdscentralerna ej svarat pga att de saknat erfarenheter av barnolycksfall och inte räknar med dem i svarsandelen blir denna då 83%.

Utskicket gjordes den femte mars 1990 och en påminnelse sändes ut den fjärde april.

En exakt sammanställning av de svar som inkommit finns i bilaga 1.

9.2 Diskussion

9.2.1 Fråga 1

Enligt vad skyddsingenjörerna anser är ca. 50% av barnfamiljerna ej oroliga eller måttligt oroliga för sina barn. Flera skyddsingenjörer har uppgivit att lantbrukare idag har så många andra mer konkreta problem som tex ekonomin, tidsbrist mm att man helt enkelt inte har tid eller förtränger problemet. En annan orsak kan vara att många föräldrar har en "övertro" på vad deras barn förstår och klarar av.

Att föräldrar jämt ska gå runt och vara oroliga för sina barn är naturligtvis fel. Dock ser vi från fråga 1 att många föräldrar uppfattas som oroliga för barnolycksfall, samtidigt från fråga 3 får vi att endast ca. 13% av skyddsingenjörerna anser att föräldrarna vidtar särskilda åtgärder för att motverka olycksfall. Detta tyder på att man underskattar risken för barnolycksfall.

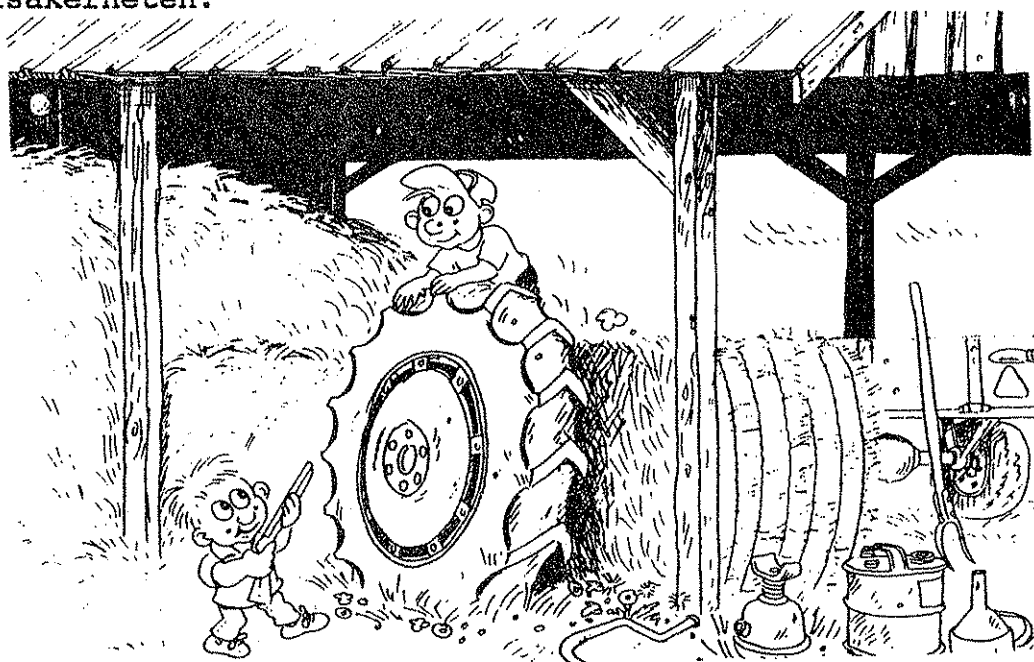
Det föräldrarna uppfattar som farligt är fordon, maskiner samt djur och det stämmer väl överens med det vi sett från tidigare avsnitt om var riskerna för barnolycksfall finns. Det finns många andra orsaker till oro bland föräldrar som redovisas av skyddsingenjörerna. Detta tyder på att de flesta föräldrar verkligen är medvetna om en stor del av de risker som finns.

9.2.2 Fråga 2

Här anser ungefär var femte skyddsingenjör att de vuxna är någorlunda väl insatta i ämnet. Det föräldrarna känner till är riskerna med maskiner, djur och vattensamlingar som tex brunnar och dammar. Att dessa också är de vanligaste orsakerna till olyckor har vi sett i befintlig statistik.

När vi ser på var föräldrarnas kunskaper brister så är det främst på området "barns utveckling". Många vuxna ger barnen för stort ansvar för tidigt. Detta kan bero på flera orsaker men om det beror på ren kunskapsbrist borde det vara lätt att rätta till detta problem. Om det däremot beror på att barnens arbetsinsats är ett måste för att hålla driften igång är det svårare. Om detta är fallet kan man lätt tänka sig att det också måste vara en stark psykisk press på de vuxna när de tar hjälp av sina barn i arbetet.

Övriga kunskapsbrister som skyddsingenjörerna uppmärksammat är främst umgänge med maskiner och djur, kemikaliehanteringen samt elsäkerheten.

Hur olika farliga miljöer och maskiner kan göras säkrare anser skyddsingenjörerna att föräldrarna saknar kunskap om. Svaren tyder på att det krävs en ökad informering om risker och deras förebyggande.

9.2.3 Fråga 3

Endast ca. 13% av skyddsingenjörerna anser att föräldrarna vidtar särskilda åtgärder för att skydda sina barn. Det är en låg siffra. Om vi kopplar det till förra frågan kanske svaret finns där. Många ser kanske inte farorna och skyddar därigenom inte barnen. Andra kanske inte vet hur de ska göra eller har inte ekonomiska förutsättningar för detta.

Att frågan om de vuxna känner till arbetsmiljölagen fanns med var för att barn ofta får delta och utföra många olika sorters arbete på ett lantbruk. Denna lag är då ett hjälpmedel för att se vad barn klarar av och vad de ej bör utföra. En form av rådgivande föreskrifter.

Bedömningen av vad som innebär "särskilda förebyggande åtgärder" kan förstås variera från skyddsingenjör till skyddsingenjör. Vissa kan anse att hörselskydd är en sådan åtgärd medan andra menar att denna åtgärd är självklar och särskilda åtgärder då är mer omfattande som tex ombyggnad av maskiner eller liknande.

Ett svar från en skyddsingenjör som väcker till eftertanke är svaret "barnen växer in i uppgiften". Om detta innebär att barnen inte får utföra visst arbete förrän de vuxit sig så stora och gamla att de säkert kan utföra arbetet är svaret bra. Om svaret däremot innebär att barnet får utföra ett visst arbete, mer eller mindre riskfyllt, och man räknar med att barnet genom erfarenhet lär sig att se och undvika riskerna är svaret lite oroväckande. Av de olyckor som finns beskrivna i litteraturen är

en stor del sådana där barnet råkat ut för olycka trots att det blivit informerad om riskerna och även utfört arbetet många gånger tidigare. Barn är barn och har inte vuxnas förmåga att tänka flera led framåt.

I vårt samhälle är det få andra miljöer där barn exponeras så mycket mot risker som inom lantbruket. Att då så få föräldrar känner till vad arbetsmiljölagen och dess rådgivande föreskrifter säger är inte bra. Föreskrifterna är inte omfattande att läsa in utan borde kunna hjälpa osäkra föräldrar.

Föräldrar som sätter sina barn i mer eller mindre riskfyllda arbeten borde noggrant kontrollera vilka försäkringsvillkor som gäller för deras barn.

9.2.4 Fråga 4

De påpekanden om bristande skydd som skyddsingenjörerna anmärkt på är till stor del sådant som även kommer de vuxna på gården till godo. Det är också här som många skyddsingenjörer har tyckt att de har för lite utbildning och kunskap för att effektivt kunna arbeta för ökad barnsäkerhet på gårdar.

Att lantbruket är en farlig plats för barn och för vuxna märks också från svaren. De flesta miljöer som finns på ett lantbruk finns också uppräknade här som riskmiljö. Skyddsingenjören har ett omfattande ansvar och arbete att kunna se och påpeka de risker som finns i alla dessa miljöer.

9.2.5 Fråga 5

De flesta skyddsingenjörer anser att olycksorsakerna är fall, djur och maskiner. Detta mönster stämmer väl in på vad vi sett i tidigare avsnitt.

Hur man ska definiera de olika typerna av olyckor och tillbud som barn kan råka ut för kan diskuteras. Tanken bakom mina definitioner är att skadorna som uppkommer kan vara tex sårskador, brännskador, förskjutningsskador, frakturer mm men det är skadornas uppkomstsätt som jag frågat efter.

9.2.6 Fråga 6

Här anser skyddsingenjörerna att djurstallet är den farligaste miljön. Flera skyddsingenjörer har också lagt till att det är inte bara djuren som innebär fara utan även utgödslingsanläggningar, foderhanteringstekniker och inredningens utformning medför fara. De platser där maskinerna finns kommer därefter bland riskmomenten. Om man lägger samman dessa platser där själva riskfaktorn är maskiner blir resultatet att maskinfaktorn är det ledande riskmomentet.

Värt att notera är att endast 2 skyddsingenjörer anser att dammar och brunnar är farliga miljöer. Dessa miljöer har ju i andra frågor hamnat högt upp bland svaren. Ytterligare 6 st anser att vattendrag är bland de farligaste miljöerna, möjligt är att dessa 6 i vattendrag inräknar dammar och brunnar.

9.2.7 Fråga 7

Flera skyddsingenjörer anser att en del av utvecklingen på våra

lantbruk har medfört ökad barnsäkerhet. Generellt av svaren att döma har de vuxnas kunskaper och möjligheter bedöms har ökat jämfört med förr. Man har blivit mer riskmedvetna idag på lantbruk.

De flesta skyddsingenjörer anser dock att utvecklingen har till största delen inneburit negativa konsekvenser för barnsäkerheten. Färre personer på gården, ökad mekanisering och teknikanvändande, ökad stress mm är några av de negativa faktorer som dagens lantbruk har när det gäller barnsäkerheten.

9.2.8 Fråga 8

För ökad barnsäkerhet i lantbruket krävs bra information om ämnet till både vuxna och barn. Detta är de flesta skyddsingenjörer ense om. För att erhålla denna information efterlyses ökad forskning i ämnet. Att få en bättre fungerande barnomsorg upplevs också som något viktigt för framtiden.

Den organisation som ska arbeta med barnsäkerhet i lantbruket anser skyddsingenjörerna, inte helt överraskande, bör vara lantbrukshälsan. Övriga organisationer som borde kunna bidra ansåg skyddsingenjörerna var:

- Agria
- Yrkesinspektionen
- Landsting och dess sjukhus
- Kommuner
- LRF
- Försäkringsbolag
- Röda korset

10. ÖKA SÄKERHETEN

Här följer en kort genomgång av hur barnsäkerhetsarbetet, via information, bedrivs idag.

10.1 Sverige

Lantbrukshälsan skickar regelbundet ut faktablad som tar upp olika ämnen inom området hälsa och säkerhet inom lantbruket. Faktabladen heter "Lantbrukshälsan informerar" och kan rekvideras från lantbrukshälsans centraler. Några av de senaste faktabladen har tagit upp barnens situation på lantbruket.

Lantbrukshälsan har också tillsammans med LRF, länsförsäkringar, driftsbyrån, barnmiljörådet samt socialstyrelsen tagit fram en folder som heter "Att vara hemmablind". Denna folder är tänkt som ett hjälpmedel för vuxna och barn att identifiera faror på gården samt att åtgärda dessa faror. Denna folder riktar sig främst mot mödrar boende på lantbruk. Foldern finns bifogad i bilaga 3.

Lantbrukshälsan, länsförsäkringar, LRF och vuxenskolan har gemensamt satt ihop ett studiematerial för lantbrukare. Materialet används som underlag för en studiecirkel och kallas "Säker bonde - säker gård". I kursen tar man upp hälsa och säkerhet i lantbruket.

Andra kurser som erbjuds boende på landet är röda korsets kurser "Barnolycksfall" och "Småbarnstiden". Dessa kurser riktar sig till allmänheten men kursledaren från röda korset kan målgruppsanpassa efter behov.

Arbetet för ökad säkerhet kräver att man vet vad som är farligt och orsakar olyckor i lantbruket. Barnmiljörådet arbetar på att, tillsammans med socialstyrelsen, få till en central registrering av olycksfall där även lantbruket ska uppmärksammas.

Vissa perioder på året är stressiga om man bor på en gård. Att lösa problemet "vem ser efter barnen" kanske då inte är så lätt. En väl fungerande barnomsorg för landsbygdens barn är målsättningen för det projekt som LRF arbetat med sedan 1987. Arbetet, som går under namnet "Bygdens Dagis", har framförallt riktats in på föräldrakooperativa daghem. Det föräldrakooperativa daghemmet är en flexibel form av barnomsorg som väl stämmer överens med de speciella behov och förutsättningar som landsbygdens barn och föräldrar har.

Daghemmet drivs som en kooperativ förening i vilken barnens föräldrar är medlemmar. Denna förening har ansvar för och om verksamheten. Daghemsverksamheten drivs på uppdrag av kommunen och regleras i samarbetsavtal.

I varje län finns en, av LRF utsedd, person som har ansvaret för arbetet med bygdens dagis. Om man vill starta ett föräldrakooperativt daghem kan denna person hjälpa till bla. med material till en studiecirkel i ämnet som heter: "Bygdens dagis - ett sätt att lösa barnomsorgen".

10.2 Norge

"Tryggere gårdsbruk for barn" är författad av Ellen Espeland och den tar upp hur man kan förhindra barnolyckor på landet. Boken förklarar hur barnen fungerar och tänker, de är ju mycket mer impulsiva än vuxna. Boken tar också upp frågan: vad ska vara förbjudet och vad ska barnen kunna vara med på, förutsatt att de förstått riskerna? Till varje kapitel i boken finns det ett antal frågor som hjälper läsaren att se och åtgärda risker på sin gård. Boken finns också inspelad på video samt som diaserie.

Samma författare har tillsammans med ett norskt försäkringsbolag tagit fram ett häfte om barnsäkerhet i lantbruket. Detta häfte bygger på den tidigare boken och till häftet finns en checklista för åtgärder på gården. Till häftet finns en videofilm samt ett "klipp och klistra"-häfte. Tanken är att vuxna tillsammans med barnen ska se videofilmen och sedan använda häftet för barnen på ett enkelt sätt ska se riskerna och vara med och lösa problemen.

10.3 Danmark

I Danmark har det danska Husholdingskontoret gett ut en handbok för barnsäkerhet i lantbruket. De olika platserna och arbetstyperna på ett lantbruk går igenom och tips lämnas på hur man ska undanröja risker som upptäcks. Dessutom berättas om verkliga olycksfall som inträffat i olika miljöer. Även här finns en checklista på åtgärder för att förhindra barnolycksfall. En

rolig åtgärd med allvarlig bakgrund är att man från husholdingskontoret tryckt upp och givit ut tecknade vykort där motivet har varit barn, lekande i olika farliga miljöer

10.4 England

I England har organisationen Health and Safety Executive gett ut skriften "A Day On the Farm". Skriften är tänkt att användas i skolorna och beskriver, i berättelseform, hur ett lantbruk fungerar idag. Skriften redovisar också var risker finns samt hur de kan undvikas. I slutet av skriften lämnas förslag på olika grupparbeten som kan genomföras i klassen. En del lästips om ämnet lämnas också både för barn och för vuxna.

10.5 Övrigt

Ytterligare informations- och åtgärdsmaterial finns från USA och Kanada men dessa är till sin uppläggning liknande de ovan uppräknade exemplen och därför tas de ej upp här.

11. BARNSÄKERHETSKURS

Att tänka sig in i att något närstående barn råkar ut för en allvarlig olycka är så outhärdligt svårt att de flesta av oss trycker tillbaka oron och säger att det FÅR inte hända. Ändå händer det, kanske inte våra barn, men det händer - alltför ofta.

Genom att lära oss förstå hur barn fungerar och förstå deras förmåga, olika för olika åldrar och olika barn, kan vi vuxna hjälpa dem och även lära dem att undvika många faror.

11.1 Syfte

Kursen ska informera om barns utveckling. Den ska gå igenom hur man kan vidta olika skadeförebyggande åtgärder för att minska risken för barnolycksfall. Kursen ska också lära ut hur man gör ett första omhändertagande av ett barn då en olycka inträffat.

11.2 Faktaunderlag

Kursen konstrueras utifrån den kunskap och det material som idag finns hos olika organisationer.

Här nedan följer en kort genomgång av faktorerna som påverkat utseendet på kursen.

Från avsnitt 4 fås att barnen främst råkar ut för:

- Fallolyckor
- Umgänge med djur
- Umgänge med maskiner

Skyddsingenjörernas (från avsnitt 8) uppfattning om vad barnen råkar ut för på gårdar stämmer också in på ovanstående uppräknade.

De skador som uppkommer är, enligt avsnitt 4:

- Sårskador (där huvud och händer är speciellt utsatta)
- Klämskador
- Frakturer
- Förgiftningar

Skyddsingenjörernas åsikter är mer spridda men ovanstående uppräknings faller väl in även i den skadebild skyddsingenjörerna redovisar. En del av dem anser dessutom att barn i för stor utsträckning exponeras mot skadligt buller och damm.

Tillräckliga kunskaper om nödvändiga skydd på gården anser många skyddsingenjörer att de vuxna saknar. Det gäller bla skydd runt dammar och brunnar, skydd på skullar, elsäkerhet mm.

Många skyddsingenjörer återkommer till att de vuxna saknar kunskap i hur barn fungerar. De förutsätts klara av saker de inte alls är rustade för, varken fysiskt eller psykiskt.

I avsnitt 10 redovisades material om barnsäkerhet i lantbruket. En stor del av detta är användbart om man ska studera barnsäkerhet i studiekursform.

11.3 Genomförande

Kursen kan läggas upp som en studiecirkel. Krav på en studiecirkel är:

- Minst 15 studietimmar a 45 minuter.
- Kursen ska sträcka sig över minst 4 veckor
- Högst 3 studietimmar/sammankomst (Undantag: Om deltagarna har mer än 2 mils resväg kan sammankomsterna omfatta 4 studietimmar)
- Minst 5 och högst 20 deltagare inkl handledare.

Kursen ska ledas av en handledare som är väl insatt i ämnet barnsäkerhet och -olycksfall. Om möjlighet finns kan fackman bjudas in till kursen, tex.:

- Skyddsingenjör som berättar om arbets- och lekmiljö på en gård
- Representant från ett försäkringsbolag som kan informera om olika försäkringar och deras villkor på landet.

Kursen börjar med att en diskussion genomförs om vad var och en har för förväntningar på kursen. Detta gör att kursen lättare blir "skräddarsydd" efter gruppens behov. Inledningen av kursen innehåller också en diskussion om materialets innehåll i stort och inplanering av studiebesök, gårdsvandringar, besök av fackmän mm.

11.4 Kursmaterial

I den skadeförebyggande delen kan användas LRF:s plansch "Att vara hemmablind". Planschen kan rekvireras från:

- LRF/Näringspol. avd.
105 33 Stockholm

För att genomföra de praktiska momenten som finns i kursen bör följande övningsmaterial användas:

- Andningsdockor i vuxen-, barns- och spädbarns storlek.
- Förband
- Filtar
- Utrustning för sårskadesminkning

11.5 Marknadsföring

Kursen är ett komplement till röda korsets, LRF:s och lantbrukshälsans utbud av kurser. Ett samarbete mellan lantbrukshälsan

och röda korset skulle ge fördelar i form av:

- En bredare kompetens i ämnet
- Möjlighet att nå ut till en större mängd berörda människor

11.6 Innehåll

De två huvudmomenten i kursen är:

- Skadeförebyggande åtgärder.
- Olycksfallsvård.

Material till kursen har bla. hämtats ifrån:

- Röda korsets kurs "Barnolycksfall"
- Lantbrukshälsans faktablad "Lantbrukshälsan informerar"
- Undersökningen bland skyddsingenjörerna
- Studiecirkeln "Säker bonde - säker gård"
- Arbetarskyddsstyrelsen
- Barnmiljörådet
- LRF

Kursen är upplagd enligt följande:

BARNSÄKERHET I LANTBRUKET

Ett studiematerial för föräldrar

BARNSÄKERHET I LANTBRUKET

<u>Innehållsförteckning</u>	<u>Sid</u>
Barnens utveckling	25.
Skaderisker	27.
Gårdsvandring	35.
Checklista för gårdsvandring	35.
Minderåriga i lantbruket	36.
Försäkringsregler	37.
Hemuppgift	37.
Varför Första Hjälpn?	38.
Organisera och handla på olycksplats	38.
Andningen hos barn	40.
Skallskador	42.
Cirkulation hos barn	44.
Brännskador	49.
Elolyckor	51.
Skelett och ledsador	51.
Skador i nacke och rygg	53.
Förgiftningar	54.
Astma och allergier	55.
Feberkramper	56.
Hörselskador	56.
Tillämpningsövning	56.
Vem har ansvaret?	57.

BARNES UTVECKLING

Barn utvecklas ungefär på samma sätt över hela jorden. Alla föds med ett antal reflexer som ska garantera möjligheten till fortsatt liv: sugreflexen, gripreflexen och förmågan att söka mat. Allt annat måste läras in och då uppstår stora skillnader mellan olika miljöer. De första femton åren räknas allmänt som barnaåren som indelas efter fysiska och psykiska faktorer. Man sätter som regel en gräns mellan småbarnsåldern och lekåldern beroende på barnets ökade aktivitet och självständighet vid 2-3 års ålder.

PSYKOSOCIAL UTVECKLING

"Ur hand i mun"

Under det första levnadsåret utvecklas förmågan till kontakt och bindning. Barnet får sin grundläggande inställning av tillit eller misstro som avgör barnets senare förhållande till andra människor. Det är nu grunden till personligheten läggs.

"Jag kan det jag vill"

Från ca 1,5 till 3-4 års ålder är utvecklingen av självständigheten central. Viljeyttringar, självhävdelse och övningar av självkontrollen är en del av utvecklingen. Under denna period uppstår ofta konflikter mellan barn och föräldrar. Ord som nej, vill ha och vill inte är tidigt med i barnets språkutveckling. Det är viktigt att inte vara kritisk och nedvärderande. Det kan skapa osäkerhet hos barnet och antingen ge mer trots hos barnet eller göra att barnet blir passivt och viljesvagt.

Förskoleåldern är en period då barnet på allvar börjar anpassa sig till en större omvärld. Bindningen till föräldrar försvagas något. Nu kommer identifieringen med föräldrarna och andra människor som betyder något. Deras roller och arbetsuppgifter både i hemmet och omvärlden påverkar. Identifieringen med föräldrarna är viktig för uppfattningen om vem jag är och vad jag ska utvecklas till. Den grundläggande tillförsikten om sin egen förmåga skapas av barnet i denna ålder. Genom ständiga förbud kan nyfikenheten och pröva sig fram-andan hämmas och istället skapa en känsla av skuld och otillräcklighet.

"Jag är det jag ska bli"

Från 6-7 års ålder till puberteten ökar barnets intresse för samhället runt omkring. Det är viktigt för barnet att få enklare arbetsuppgifter och få känna sig nyttig. Skolstarten är den första gången man måste jämföra sig med andra. Gruppträck och uttalade men stränga gruppregler begränsar nu den egna spontaniteten och utlevelsen. Självkänslan och självuppfattningen grundas till stor del på förmågan att behärska skolans färdigheter.

Kring puberteten 11-15 år söker sig barnen sin egen vuxenidentitet. De utvidgar ständigt gränserna för sitt handlande och är i allmänhet välorienterade om vad som händer i omvärlden. Kamraternas vilja är ofta lag, vilket lätt kan skapa konflikter med den egna familjen.

FYSISK UTVECKLING

"Barn är barn - inte små vuxna"

Barn ser omvärlden på ett helt annat sätt än vuxna. Det beror på den annorlunda kroppsstorleken, kroppsproportionerna, sätt att se (översynthet) och sätt att höra (svårigheter att lokalisera ljud). Barnets smak är annorlunda än den vuxnes. Smakpapillerna är betydligt flera och de är också mer utbredda över tungans yta hos barn än hos vuxna. Begreppet "barn är som vuxna fast mindre" är alltså helt felaktigt. Barn är barn och inte små vuxna.

Kroppsdelarnas proportioner i förhållande till längden är annorlunda hos barn än hos vuxna. Komponenterna muskler, vävnader, fett, benskett och organ har också helt andra proportioner hos barnet än hos den vuxne. Även om förbeningen av skelettet påbörjas tidigt i moderslivet är benen fortfarande ganska mjuka vid födelsen. Förbeningsprocessen pågår sedan ända upp till 20 års ålder. Huvudet hos en nyfödd är ca 30-35 cm i omkrets. Vid 1 års ålder har omkretsen ökat ca 33 %. Redan vid 5 års ålder är barnets huvud nästan lika stort som en vuxens. Det medför att huvudet är förhållandevis tungt hos ett barn. Skallens ben är inte fullt utvecklade. Muskler i armarna är bättre än musklerna i benen. Den delvis konstanta sammandragningen av muskler är ett tecken på hälsa.

Vid födelsen är de flesta nervcellerna utvecklade. Tillväxthastigheten av centrala nervsystemet är snabb i tidiga år men olika delar utvecklas olika snabbt. Från födseln och till 6 månader är det rörelsecentra som är det mest utvecklade. Därefter utvecklas känselcentra medan hörselcentra och syncentra utvecklas sist. Nervsystemets kontroll över muskulaturen går i riktning uppifrån och neråt samt från centrum och utåt. Barnet klarar därför att kontrollera armar och händer innan det klarar av att kontrollera benen.

BARNENS FANTASI OCH VERKLIGHET

Barn lever i fantasins värld mycket mer än vuxna, det är en naturlig del i utvecklingen. En 4-åring är i sin fantasivärld 40 % av sin tänkande tid medan 40-åringen ägnar bara 4 % av sin tid åt fantasin. Barnens handlingar styrs alltså helt naturligt till stor del av hur de genom fantasin uppfattar sin omvärld. Barnen har svårt att se och sluta sig till konkreta risker. Även om vuxna har informerat och varnat dem kan man inte helt räkna med att de förstått att undvika farorna. Deras handlande är då inte ett tecken på trots utan en naturlig brist hos barnet att se och uppfatta vissa faror. Barnens handlingar kan därför ibland te sig helt "huvudlösa".

Barn har till en början ett dåligt utvecklat språk och har därför ibland svårt att uttrycka sig. Istället brukar de kroppsspråket och kanske även skriker.

Barn förstår ofta mer än de själva kan ge uttryck för men kan ändå ha svårt att förstå innehållet i ett besked eller en varning. Kort uttryckta förmaningar som "Ja, du får" och "Nej,

du får inte" är inget problem att förstå för barnen. Ofta krånglar vi vuxna till beskedet i långa resonemang. Vi utgår från att barnen har samma intellektuella kapacitet som vi själva har att förstå och dra konsekvenserna av det sagda.

Barn ska vara med vid arbetet på gården. Det ligger på föräldrarnas ansvar att se till att detta arbete blir säkert för barnen. De har behov av att få arbetsuppgifter för sin egen utveckling. De känner sig då som nyttiga personer som mamma och pappa behöver. Barn ska inte bara vara söta och visas upp. De ska heller inte ges fria tyglar att göra vad som helst på gården.

Ordna en lekplats

Det är omöjligt att arbeta effektivt och se efter barn samtidigt. En hjälp under den tid barnen är mycket små är att göra en väl inhägnad lekplats både ute och i ladugården där barnen kan vara ensamma under kortare perioder. Med lämpliga leksaker kan barnen hålla sig syselsatta. Det kan också vara värdefullt att ha någon säker plats som man kan lära barnen att ta sin tillflykt till då det kommer bilar, traktorer eller då djuren kommit lösa.

Då barnen måste vara med

Det finns tillfällen då man måste ha barnen med sig i arbetet. Därför måste barnens uppehållsplatser göras så riskfria som möjligt. Traktorhytten har oftast ingen plats för medåkare. Gör en sittanordning och ett handtag att hålla sig i. Säkra dörrarna med en kedja, rem eller dylikt. Det kan lätt uppstå en situation som kräver all uppmärksamhet och häftiga rattrörelser. Då måste också barnet vara ur vägen. Tänk också på att bullret i traktorhytten kan skada barnets hörsel.

Barnförbud?

Vissa farliga lekplatser går inte att skydda eller låsa, tex handelsgödsellager, storbalar, silos. Där skall det vara förbjudet för barnen att vistas. Det får inte vara för många platser med förbud eftersom barnen måste kunna röra sig på gården. Man måste förklara och visa och inte bara ge beskedet "Där får du inte vara" för det kan göra platsen mer spännande.

Kamrater är en extra risk

De egna barnen kan sin gård och vet i regel vad som är förbjudet och farligt. För besökare, sommargäster, och lekkamrater är det annorlunda. Det är mycket på en gård som i den oinvides ögon verkar ofarligt. Var därför extra uppmärksam då det kommer nya barn till gården, tala om vad som är förbjudet och varför. Informera föräldrarna så att de inte av okunnighet låter sina barn göra sådant som är farligt. Det ligger nära tillhands att gårdens egna barn vill visa sig lite extra duktiga när det kommer främmande och då är risken för en olycka extra stor.

SKADERISKER 0-1 ÅR

Under det första levnadsåret genomgår barnen en enorm utveckling. Det första tecknet är ofta att barnet kan kontrollera sina ögonmuskler, det kan fästa blicken. Så småningom blir det

medvetet om sina armar och kan se dem. Vid 4-7 månaders ålder klarar det av att hålla huvudet upprätt och sträcker sig efter föremål. Under det tredje kvartalet lär det sig att sitta och kontrollen över händernas rörelser förbättras. Ben och fötter blir alltmer bärkraftiga vid 10-12 månaders ålder. Barnet kan stå upp och så småningom börjar det gå med stöd. Fingrarna blir till hjälp och det så kallade pincettgreppet uppkommer.

Även om barnet inte kan krypa kan det ibland genom rörelser och sparkar röra sig på ett underlag. De vanligaste skadorna under den här åldersperioden uppstår vid fall från exempelvis en säng eller ett skötbord. När det börjar kunna krypa och stå upp ökar risken för klämskador och fall när barnet försöker gå. Skadorna blir för det mesta små om de är begränsade till barnens egna förmåga, dvs om barnet går och faller brukar det inte uppkomma några allvarligare skador.

Minska risken 0-1 år

På grund av barns olika förmåga i olika åldrar skiftar olycksriskerna i takt med barnets utveckling. Det är de vuxna som måste informera sig om olycksfallsriskerna kring de små barnen. Att skaffa sig barnsäkerhetsartiklar kan vara till en god hjälp men kan aldrig ersätta uppmärksamheten från en vuxen person i barnets närhet.

- # SÄNG som är stabil och som har möbelfakta.
- # SKÖTPLATS- lämna aldrig barnet ensamt på skötbordet- ej ens för 1 sekund.
- # BARNVAGN med säker broms och extra spärr.
- # BABYSITTER ska stå på marken ej på bord och liknande.
- # BARNSTOL stabil med möbelfakta. Lämna ej barnet ensamt i stolen.
- # FÖNSTERHAKAR med fungerande fönsterspärrar, högst upp i fönsterkarmen.
- # TRAPPGRIND stabil, inåtgående.
- # VARMT VATTEN- VARMA ELEMENT, en termostad kan förhindra brännskador.
- # VARM DRYCK - kaffe, te t ex. Drick aldrig het dryck med ett litet barn i knät.
- # UTOMHUS dra vagnen bakom dig när du går över en väg.
- # I BILEN- före 9 mån ålder använd spädbarnsskydd som placerats på passagerarsätet fram och sätts fast med bilbälte.
- # NAPP som är typprovad och som provdras varje dag som den används.
- # PLASTSNIBBEN FÖR BLÖJAN ska alltid ha trikåbyxa utanpå.
- # PLASTPÅSAR och annan tunn plast ska förvaras utom räckhåll för barnet.
- # LEKSAKER - släng de trasiga, plocka undan kulor och leksaksdelar som har mindre diameter än 3 cm.
- # KARAMELLER, JORDNÖTTER, PÅSFÖRSLUTARE I PLAST t ex ska förvaras utom räckhåll.
- # MEDICINER- både receptbelagda och receptfria- ska vara inlåsta i särskilda skåp på en höjd av minst en och en halv meter över golvet.
- # RENGÖRINGSMEDEL, maskindiskmedel, lösningsmedel, ska förvaras utom räckhåll, helst inlåst.
- # RÖK ALDRIG i utrymmen där små barn vistas.

RENT RUNT HUSEN allteftersom barnet lär sig krypa och gå gäller det att hålla rent, inga farliga saker som tex vassa verktyg, tomma kemikaliebehållare mm bör lämnas på marken.

SKADERISKER 1-2ÅR

Den här tiden är gå-övningarnas tid. Barnet prövar alla möjligheter att röra sig, gående fram- och baklänges, klättrande upp och ner.

Skelettet är första åren mycket ofullkomligt. Barnets kropp är mycket böjligare men också mycket ostadigare än den vuxnes. Lederna utvecklas sent. Handens knogar börjar tex inte komma fram förrän vid 2 års ålder. Barnet kan nu släppa saker och kan därför t ex placera klössar på varandra. Små rörelser är fortfarande svåra. När barnet t ex äter rör det armen från axelleden, rörelserna blir stora och skeden träffar inte alltid munnen.

I den här åldern är barnet nyfiskt och vill upptäcka omvärlden. När det ska utforska nya ting tar det ofta händerna och munnen till hjälp. Det klarar inte av att känna igen ett föremål om det inte får ta i eller smaka på det. Barnet börjar också att härma omgivningen och räknar ut att det t ex med hjälp av en stol går att nå något som det vill ha.

SKADERISKER 2-3 ÅR

Nu börjar den motoriska utvecklingen på allvar och 2-åringen behöver därför stora rörelseytor. Under tredje levnadsåret lär sig barnet att hoppa jämfota, stå på ett ben, gå på tå och upp för trappor utan att sätta fötterna intill varandra på varje trappsteg. Lederna i knän och vrister blir böjligare. Barnet kan nu böja knät ordentligt, trampa om med foten och får en mjukare gångtyp. Barn i den här åldern är mycket noga med att inget får ändras. Cirkelarna får inte rubbas. Allt upprepas, och detta är också en del i inlärandet. Den starka jagkänslan ger som uttryck en uttalad egen vilja att trotsa.

Skadebilden börjar bli mer blandad och lite allvarligare. Ökande förmåga och snabbhet ökar riskerna och ger fler sorters skador. Barnet kan falla när det springer och falla från högre höjder som det nu lyckas ta sig upp på. Det får lättare tag på farliga saker, kan börja vrida i armbågsleden och därför skruva av lock, korkar etc. Redan i den här åldern finns risk för att barnet kan plocka isär elektriska saker. Fortfarande gäller "ur hand i mun" eftersom munnen är känsligare än händer och fingrar. Barnet prövar sig fram genom att slicka och suga på saker och ting. Underskåpet i köket och verkstaden på gården. Massor med spännande saker att upptäcka och massor med risker om de vuxna inte är uppmärksamma.

Minska risken 1-3 år

Genom att planera för en säker miljö kring barnen både i hemmet och på gården samt genom att skaffa barnsäkerhetsartiklar an-

passade för åldern kan föräldrarna och andra vuxna kring barnet få en viss hjälp i den oavbrutna uppmärksamheten och ansvaret.

- # När du CYKLAR med barnet används barnsits, eker- och fjäd-ringsskydd och alltid hjälm på barnets huvud samt reflexer på barnet.
- # I BIL använd bakåtvänd barnbilstol, godkänd av trafiksäkerhetsverket i framsätet för barn mellan 9 månader- 4 år.
- # Lämna inte små barn ur sikte i närheten av PARKERADE MASKINER eller vid ARBETANDE MASKINER på gården.
- # Stabil TRAPPGRIND inomhus 70-75 cm hög, inga tvärsålar som barnet kan klättra på, högst 9 cm mellan spjälorna när de är isär pressade.
- # FÖNSTERSPÄRR på alla fönster högst upp i fönsterkanten.
- # BARNSTOLEN ska vara stabil- ha Möbelfakta.
- # KROSSÄKERT GLAS i fönsterdörrar och fönster på de platser där barnet får vistas, särskilt för de glas som sitter på en lägre höjd än 80 cm från markplanet.
- # I BADKARET i hemmet - alltid tillsyn.
- # BADKAR för djur innebär druckningsrisk för små barn.
- # BRUNNAR ska ha fastlåsta brunnslock eller annat fullgott skydd, tex.stängsel.
- # KÖKSSPISEN ska ha hållskydd, tippskydd och ugnsluckeskydd.
- # ÖPPNA SPISEN ska ha flamskydd.
- # BRANDVARNARE kan vara till ovärderlig hjälp.
- # ELUTTAG, GRENUTTAG och SKARVSLADDAR ska vara petskyddade.
- # ELMASKINER, ta ur sladden, rulla ihop och lägg undan efter användning.
- # ALL ELUTRUSTNING ska vara i fullgott och oskadat skick.
- # MEDICINER (både för människor och djur), både RECEPTEBELAGDA och RECEPTEFRIA ska förvaras i låsbart skåp minst 1,5 m över marken.
- # KEMISK-TEKNISKA PREPARAT ska förvaras inlåsta.
- # TREHJULINGEN får användas endast i trafikskyddad miljö. Barnet ska gärna ha hjälm på huvudet.
- # PULKAN ska ha en inbyggd sits så att barnet sitter med böjda knä. Se till att pulkbacken sluttar mot ett trafikskyddat område. Alltid HJÄLM på huvudet.
- # KÖRBRON till tex skullen ska ha räcken barn ej kan klättra upp på.

Lämna inte barnen ensamma ute på gården så tidigt som 1-3 års ålder, inte heller tillsammans med små kamrater.

SKADERISKER 4-5 ÅR

Barnet är nu ca 95 cm långt och väger omkring 15 kg. Grovmotoriken är fortfarande mer utvecklad än finmotoriken, men klumpigheten har till stor del försvunnit. Balansen är bättre och barnet behärskar sina rörelser så att det kan öka och minska farten, vända sig om snabbt och klara snäva svängar utan att ramla. Ben och armar kan röras oberoende av varandra och barnet klarar därför av att t ex klättra och åka trehjulning.

Det är nu viktigt att barnet på ett säkert sätt har möjlighet

att träna sina färdigheter. Vissa färdigheter kräver en viss mognad i nervsystemet. Innan den har infunnit sig brukar barnet själv välja den aktivitet som det är moget för. Handrörelserna börjar bli ganska bra och barnet får ett säkrare penngrepp, tycker om att rita, och börjar knäppa knappar. Dessa svåra saker kräver all tänkbar koncentration. En sak i taget. Barnet klarar det t ex inte om en vuxen står bredvid och pratar samtidigt.

Vetgirighet, nyfikenhet och ökad självsäkerhet gör att olycksfallsriskerna ökar markant. Barn kan t ex vara mycket händiga när det gäller att lirka upp fönster och dörrar. Risken för utomhusolyckor ökar och drunkningsrisken är störst. Barn har ingen uppfattning om vattendjup och mycket lite vatten kan vara nog för ett barn att drunkna i. I 3-års åldern kan det räcka med en kallsup för att barnet ska tappa orienteringsförmågan och inte veta vad som är upp och ner. Det har hänt att barn har drunknat i decimeterdjupt vatten.

Många barn börjar cykla på tvåhjuling i 4-års åldern. Det är viktigt att invänta barnets naturliga färdigheter. Sätter man tex stödhjul på cykeln får barnet betydligt högre hastigheter än det klarar av. Om barnet faller kommer huvudet oftast att slå i först. En cykelhjälm är därför ett bra skydd mot onödiga hjärnskakningar. En vanlig olycksorsak i den här åldern är barnfötter i cykelhjul. Det ger ibland fula skador i fotleden. Skjutsa därför bara på cykel som har ekerskydd och då barnet sitter i barncykelsits och har hjälm på huvudet.

SKADERISKER 4-5 ÅR

Nu behöver barnet mycket stora ytor att röra sig på. Det räcker inte med bara innelekar längre utan barnet måste få utforska betydligt större områden. De flesta olyckorna händer fortfarande nära hemmet men barnet tar sig ofta utanför tex ut bland driftbyggnaderna på gården. Fyraåringen behärskar sin kropp ganska väl och vill gärna demonstrera det med ett våldsamt tempo och lite övermodiga rörelser. Barnet visar sin goda rörelseförmåga också genom att kunna ändra rörelserytan, från gå till springa från springa till galoppsteg osv. Fyraåringen är också utomordentligt vetgirig och låter inte något tillfälle gå förlorat utan försöker ta reda på saker och ting, t ex plocka isär saker för att se hur de ser ut inuti. Men nyfikenheten gör också att vi under den här perioden kan börja träna tex trafik- och eldvett.

Cykeln börjar bli en förtrogen lekkamrat och de flesta barn klarar av att cykla på en tvåhjuling av lämplig storlek. Däremot klarar de inte att cykla på trafikerade vägar. Barn i den åldern behöver lång bromssträcka. De sätter ofta ned fötterna och bromsar med dem istället för att använda cykelbromsen.

SKADERISKER 5-6 ÅR

Femåringens kroppsproportioner börjar ändras men rörelserna är fortfarande välkontrollerade. Femåringen börjar kräva att

lekarna innehåller verklighet. Det räcker inte med att låtsas längre utan femåringen vill ha riktiga saker att leka med, t ex riktigt vatten och rengöringsmedel för att tvätta dockvagnen och leksakstraktorn.

Motoriskt sett är denna period något lugnare. Ett tecken på att han behärskar sin kropp väl är att femåringens rörelser är väl avvägda. Nu kan barnet också lära sig att bromsa korrekt, det behärskar muskulaturen så att det kan trampa baklänges. Det här kan vara den lämpligaste åldern för ett barn att cykla inom ett skyddat område. Femåringen har mer tålamod och förståelse för teknik. Uthållighet att tillräckligt länge syssla med en sak för att lyckas i sitt uppsåt kan ibland vara en fara. Men en femåring förstår ganska mycket. Man kan förklara en del farligheter och faror. Man kan också lyckas lära en femåring att rätt handskas med några av dem.

SKADERISKER 6-7 ÅR

Kroppformen förändras nu ytterligare till att bli långsträckt och smal. Sexåringen måste behärska en helt ny kropp och blir därför mer klumpig än vad femåringen var. Det kan ibland skapa problem då föräldrarna har svårt att inse varför sexåringen inte längre klarar av det han klarade som femåring utan "har myror i kroppen", klänger och flänger och kan inte vara stilla.

Händerna ändrar form till mer rektangulära. Fingrarna blir mer långsträckta och betydligt mer fumliga. Det märks mest vid matbordet där den tidigare lugna femåringen nu spiller och sölar och har svårt att sitta still. Ofta blir sexåringen labil i sitt humör. Det har svårt att inse att det man klarade som femåring plötsligt inte stämmer utan måste läras om utifrån nya förutsättningar. Det framkallar ofta utbrott, besvikelse och ilska. Skademässigt skiljer sig sexåringen ytterligare något genom att ha mer energi i sina rörelser. Det börjar bli ganska vanligt med fall från höga höjder. Fortfarande är huvudet opropotionerligt stort och hjärnskakning är en vanlig skada. Det gäller nu främst att ha förståelse för sexåringens behov och samtidigt skydda för de faror som uppstår.

Minska risken 3-7 år

Gå gärna en "skydds rond" och inventera säkerheten för just ditt barn. Gå dessutom rond tillsammans med barnen och inventera omgivningen regelbundet några gånger per år allteftersom arbetet på gården förändras under året.

- # CYKEL- använd inte tvåhjuling med stödhjul. Vänta med att skaffa tvåhjuling tills barnet är 5-6 år. Låt inte barnet CYKLA i trafiken utan vuxet sällskap. Använd alltid cykel i rätt storlek. Glöm inte hjälm.
- # Använd REFLEXER.
- # I BIL ska barnet från 4 års ålder sitta fastspänt i baksätet på en bälteskudde/bältesstol.
- # Alla BRUNNAR ska ha fullgott skydd, luckor och dörrar in till dessa ska vara låsta.
- # Om DRUNKNINGSRISKER finns på gården, inhägna dessa eller låt

barnet bära räddningsväst då det vistas i närheten av dessa platser.

- # BRANDVETT- Lär barnet under övervakning tända en tändsticka genom att stryka den från sig samt därefter blåsa ut den igen.
- # ELD Att t ex bränna ris om våren ger tillfälle att lära barn både att tända och släcka eld.
- # Lämna aldrig små barn ensamma med öppen eld.
- # FLÄKTAR ska vara väl skyddade så barn ej kommer åt dem vid drift.
- # MJÖLKRUMMET kemikalier, djurmediciner, flugmedel mm ska förvaras oåtkomligt för barnen, helst inlåsta.
- # MJÖLKNING barnen kan störa lugnet vid mjölkningen och djuren kan bli irriterade, risk finns för sparkar och slag av djuren.
- # Även MINDRE DJUR kan vara stora och tunga för små barn
- # LEKPLATS I STALLET kan skapas av en eller flera bingar där barnen kan vistas då föräldrarna är upptagna av arbete.
- # JODFLASKOR och SPENDOPPSFLASKOR ska förvaras utom räckhåll för barnen.
- # PLANSILOS ska ha räcken och stängsel som förhindrar att vare sig maskiner eller människor trillar över kanten.
- # GASER, barn är kortare än vuxna och gaskoncentrationen kan vara högre i barnens nivå än i de vuxnas nivå.
- # STEGAR ska vara undanplockade eller skyddade mot klättring genom tex grindar.
- # Alla sorters LAGER ska skyddas mot vältningsrisk genom bla rätt staplingsteknik.
- # TRAPPOR ska vara säkra att gå i, osäkra trappor ska utrustas med tex grind så barn inte kan springa i dem.
- # MASKINER och REDSKAP ska helst placeras i maskinhall utom räckhåll för barn. De ska säkras mot att välta, rulla, falla eller på annat sätt riskera skada ett barn som vistas i närheten.

SKADERISKER 7-10 ÅR

Hittills har utvecklingstakten varit snabb men nu minskar den. Barnet går in i en ganska konstant tillväxtfas. Motoriken och självkontrollen utvecklas succesivt under denna period. Det är därför viktigt att ha en stimulerande och säker miljö för barnet så att det kan träna och utveckla sina motoriska färdigheter.

Det som är nytt för sjuåringen är den nya identiteten utanför hemmet och en ökad självständighet. Skaderiskerna under dessa år överensstämmer ganska väl med det som gäller för fem/sexåringarna. Men riskerna ökar i och med att en 7-10 åring dels rör sig mycket utanför den hemvana miljön och dels att han vill bli en viktig del i arbetet på gården. Det är viktigt att finna de säkraste vägarna för barnet att t ex ta sig till skolan. Det är klart olämpligt för barn i denna ålder att cykla till skolan. De är ännu inte mogna att hantera en cykel i trafiksituationer.

Olyckskurvan stiger brant uppåt då barnet börjar skolan och sjunker först efter skolans slut (16-18 år) till ungefär samma som förskolebarns nivå.

SKADERISKER 11-14 ÅR

Nu kommer barnet in i puberteten, åter en dramatisk tillväxt-period. Det blir en slutspurt i längdtillväxt som gör att barnet åter får problem med de motoriska färdigheterna. Trots lite klumpighet och dålig självkontroll klarar de flesta barnen detta ganska bra och får fortfarande anses behärska sin motorik väl. Den sociala utvecklingen är dramatisk. Ungdomarna strävar efter att tillhöra en grupp som betyder mycket och som de vill efterlikna. Barnet hamnar i en mellansituation genom att i ett avseende börja bli vuxen men å andra sidan fortfarande vara ett barn.

Nyfikenheten och kunnandet ökar olycksriskerna. Kemiska experiment, smällare mm är välkänt. I 12-13 årsåldern har mognad och stabilitet nått så långt att man kan förvänta sig att barnen klarar knepiga trafiksituationer. Om man tränar tillsammans med barnen kan de nu få cykla på egen hand även i trafiken. Ansvar som läggs på barnet vid driften av gården ökar men ensamarbete är fortfarande direkt olämpligt.

Minska riskerna 7-14 år

under de första skolåren börjar barnen kunna delta i beslut som rör deras egen säkerhet. Med den ökade självständigheten som barnen får är det viktigt att föräldrarna ser till att barnen samtidigt skaffar sig information om riskerna med all den verksamhet och de prylar de omger sig med.

Cykeln

Att cykla är roligt och nyttigt. Men olyckorna är många och skall-och bukskador vanliga. Den allra vanligaste cykelolyckan bland barn är singelolyckan. De cyklar helt enkelt omkull. Vanliga orsaker är ojämn väg, en väska på styret eller att man slinter med skon på pedalen. Bland yngre barn är skullskador övervägande, förmåga att reflexmässigt skydda sig med armar och ben är ännu inte tillräckligt utvecklad. Styrstången i magen kan ge otäcka skador. Kollisionsolyckorna cykel-bil är de allvarligaste. De sker oftast i korsningar och i samband med vänstersväng.

Cykeln ska vara lagom stor, helst oväxlad, ha vanligt styre, fotbroms och reflexer- både fram och bak och på ekrarna. På begagnade cyklar bör man kontrollera att:

- ü Alla muttrar är åtdragna
- ü Kedjan är lagom spänd och smord
- ü Fotbromsen fungerar
- ü Generatoren sitter fast

Hjälm är ett måste. Konsumentverket utfärdar riktlinjer för cykelhjälm. Det finns många snygga och lätta hjälmarna att välja bland.

Tre regler före start:

- 1) Ha aldrig något hängande på styret!
- 2) Använd pakethållare eller cykelväska!
- 3) Riktiga skor som inte kan tappas eller slinter på pedalen

Öva cykling:

- 1) Cykla sakta och rakt
- 2) Bromsa och stanna på en bestämd punkt
- 3) Cykla och se dig om utan att vingla

Den ojämförligt bästa träningen får barn genom att cykla tillsammans med en vuxen som ger sig tid att observera och instruera.

BARN ÄR INTE MOGNA ATT CYKLA I TRAFIK FÖRRÄN I 12-13-ÅRSÅLDER

- # I MÖRKRET - använd alltid reflexer.
- # I BILEN- använd bälteskudde till ca 10 år. Använd alltid bilbälte.
- # PÅ CYKEL- använd åldersanpassad cykel. Använd hjälm.
- # EXPERIMENT- diskutera och förklara ev risker.
- # OLÄMPLIGA LEKPLATSER är t ex - Maskinhall
  - Skulle
  - Djurstall
  - Byggarbetsplatser
- # MASKINHALLAR, VERKSTÄDER är platser där barn inte bör lämnas ensamma. Dörrar in till dessa platser bör vara låsta.
- # Montera extra HUVUDSTRÖMBRYTARE och NÖDSTOPP på traktorer och maskiner.
- # Montera PASSAGERARSÄTE med handtag för barn i maskiner där barn medföljer. Montera skydd på fönster och dörrar så barnen inte riskerar att falla ut vid häftiga manövrar.
- # Barn under 15 år bör INTE tillåtas framföra traktor eller andra maskiner ensam, de klarar, fysiskt och psykiskt, ej av farliga situationer.
- # Alla maskiner, redskap och utrustning ska ha kvar sin skydds-utrustning och man ska tillse att den fungerar.

GÅRDSVANDRING FÖR GENOMGÅNG AV BARNOLYCKSFALLSRISKER

Riskmoment finns överallt, men det är oförsvarligt att inte förebygga olycksfall så långt det är möjligt. Det vi vet är farligt måste åtgärdas. Ofta kan man med enkla medel göra farliga ställen säkrare. Föregå med gott exempel! Var riskmedveten. Barnen ser vad du gör och tar efter.

CHECKLISTA FÖR GÅRDSVANDRING

Utomhus- gårdsplan

- * Är upplag av t ex halmbalar, gödselsäckar, ved, virke eller grus skyddade från rasrisk?
- * Är urin-, vatten-, och dikesbrunnar väl täckta och inhägnade?
- * Är gårdsplanen fri från gammal taggtråd, trasigt glas eller annat vasst och farligt skräp?
- * Har körbroar, hissplatåer, siloanläggningar och andra ställen vid stup försetts med räcken?
- * Finns annordningar som hindrar barn från att klättra upp i silotorn, torkar och andra höga byggnader?
- * Om gården ligger vid en trafikerad väg- finns t ex staket eller grind som hindrar barnen från att rusa blint ut i vägen?

Djurstallar

- * Finns anordningar som hindrar barnen från att ta sig in till farliga djur?
- * Finns skyddsräcken runt fodernedtag?
- * Är djupare gödselrännor täckta?

Traktorer och maskiner

- * Är det möjligt för barnen att starta traktorerna? Är startnycklar urtaga vid uppställning? Finns huvudströmbrytare?
- * Är maskiner och kärror säkert uppställda?
- * Är kraftöverföringsaxlar, remmar och andra rörliga delar på maskiner förskyddade?
- * Är vassa och farliga handredskap t ex liar, yxor och bormaskiner säkert förvarade?

El

- * Är lösa kablar spänningslösa då de inte används?
- * Är eluttag och påslag skyddade eller placerade så de ej är åtkomliga?

Kemikalier

- * Förvaras bekämpningsmedel i låsta utrymmen?
- * Är andra kemikalier; myrsyra, propionsyra, diskmedel, rengöringsmedel, veterinärmedicinska preparat mm oåtkomligt för barnen?
- * Är bränslecisternerna låsta?

MINDERÅRIGA I LANTBRUKET

Det är vanligt och ibland nödvändigt att de egna barnen hjälper till med arbetet på gården. Arbetarskyddstyrelsen (ASS) har bestämmelser som gäller mindreåriga i arbetslivet. Dessa gäller inte beträffande arbete som utförs av mindreårig som ensam eller gemensamt med familjemedlem driver yrkesmässig verksamhet utan anställd. Föreskrifterna får därför tjäna som rekommendationer i detta fall. ASS:s bestämmelser är dock under omarbetning och kommer troligen inom en snar framtid att även omfatta ovanstående undantag.

Exempel på arbetsuppgifter för mindreåriga

13-14 åringar kan utföra flera enkla, ofarliga arbetsuppgifter på en gård. Tex lättare utfodringsarbete, lättare manuellt sågnings- och planteringsarbete, rensning av trädgårdsängar och mindre odlingar, frukt- och bärplockning.

Den som fyller 15 år får köra traktor på åkrarna. För att ta traktorkörkort måste man vara 16 år. Den som fyller 15 år får även köra motorgräsklippare om klippningen inte utförs på branta sluttningar.

Den minderårige, som under kalenderåret fyller 16 år och som fullgjort sin skolplikt får köra en del maskiner förutsatt att rörliga och bearbetande delar är oåtkomliga då maskinen är igång. Sådana maskiner är:

- * Cirkelsåg

- * Barknings-, kap-, klyv-, hugg-, fräs-, och rivmaskin
- * Blandnings-, malnings-, kross- och hackmaskin
- * Centrifug

För att få utföra följande viktiga arbeten måste man ha fyllt 18år.

- * Användning eller hantering av kemiska bekämpningsmedel klass 1 och 2
- * Arbete med tjurar
- * Arbete med buskröjningsmaskin, grävmaskin, lastmaskin och schaktmaskin
- * Använda kapare/kvistare, motorkedjesåg, motorröjningssåg, motordriven häcksax, rotorkultivator, rotorslåttermaskin, skördetröska, slaktmask, snöslunga, traktorer med vinsch, last eller grävaggregat
- * Användning av åktruck och ledtruck

Dessutom är t ex arbete med elektrisk starkström, skärning och svetsning med el eller gas inte tillåtet för mindreåriga. Ej heller arbete med explosiva ämnen eller brandfarlig gas.

Ytterligare information om minderåriga i arbetslivet lämnas av Lantbrukshälsan, Yrkesinspektionen eller ASS:s föreskrift 1987:11 Minderåriga i arbetslivet.

FÖRSÄKRINGSREGLER

Barn som skadas allvarligt eller faller offer för långvarig sjukdom går i många fall en osäker ekonomisk framtid till mötes. Samhällets skydd är främst i form av vårdbidrag till föräldrarna för att de ska kunna ta hand om och vårda sitt barn. För att barnet vid olycka eller långvarig sjukdom ska få sin framtid ekonomiskt tryggad krävs ofta att föräldrarna tecknar speciella barn och ungdomsförsäkringar. Föräldrar som är osäkra på sina barns skydd genom försäkringar bör ta kontakt med försäkringsbolag. Tillsammans kan man sedan gå igenom vad som kan behöva kompletteras i barnens skydd.

HEMUPPGIFT

Som extra uppgift i kursen kan en hemuppgift läggas in. Om denna uppgift används måste dock extra material beställas från LRF. Materialets utseende framgår av bilaga 2.

Att vara hemmablind

För att barnen ska upptäcka de faror som finns på en gård har LRF tillsammans med andra organisationer tagit fram en plansch om riskmiljöer på lantbruk. Olika platser har märkts ut på planschen med symboler. På planschens baksida finns en checklista som stämmer med dekalens placering. Planschen är tänkt som ett hjälpmedel för föräldrar och barn att tillsammans identifiera och åtgärda de farliga platserna på en gård. När något har åtgärdats på gården placeras en dekal där olycksrisk finns. Materialet är så utformat att familjen under trivsamma former kan samarbeta för att få en tryggare samvaro. Materialet kan beställas från: LRF/Näringspol. avd., 105 33 STOCKHOLM

BARNOLYCKSFALL

Varför första hjälpen?

Första hjälpen, hjälp på platsen när någon skadas eller blir svårt sjuk, kan rädda liv, lindra skador och förebygga att skador förvärras. Det är därför hjälpen under de första kritiska minuterna ofta är avgörande. Med första hjälpen avses det du gör på en olycksplats eller då någon blir svårt sjuk. Syftet med hjälpen är att upprätthålla livsfunktionerna. Något enklare kan man uttrycka det, att hjälpa till med det den skadade inte själv klarar av, skapa fria andningsvägar, ge hjärt-lungräddning och stoppa blödning.

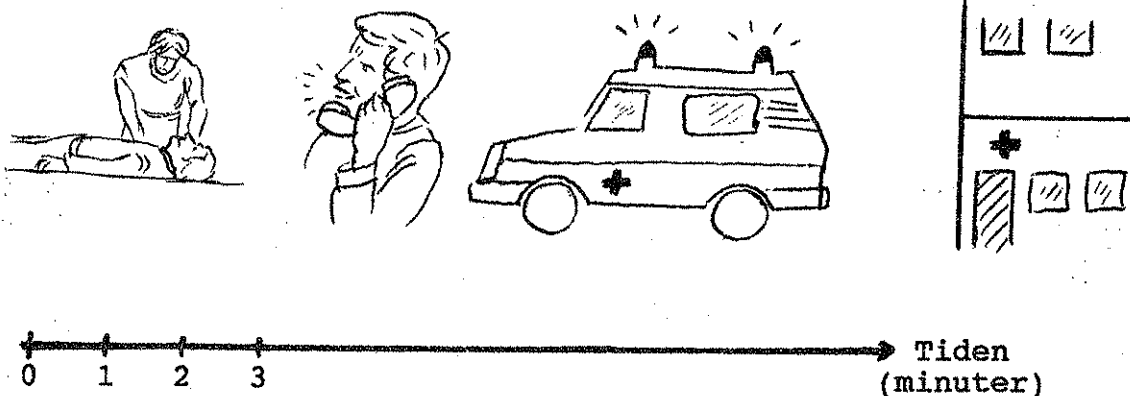
DE FÖRSTA KRITISKA MINUTRARNÄR NÅGON
BLIR SJUK ELLER RÅKAR UT FÖR EN OLYCKA

OLYCKA/SJUKDOM

LARM
90000

AMBULANS

SJUKHUS

När någon drabbas av andnings- eller hjärtstopp är det risk för hjärnskador efter 3-4 minuter. En kraftig blödning kan också vara livshotande och måste omedelbart åtgärdas. Din hjälp inom de första kritiska minuterna kan rädda liv. I Sverige tar det mellan 5 minuter och till mer än 1 timme för en ambulans att komma till olycksplatsen. Det är därför som dina insatser som första hjälpare är så viktiga.

ORGANISERA OCH HANDLA PÅ SKADEPLATSEN

När människor skadas upplevs situationen oftast stressad och obehaglig. Mycket är vunnet om man kan uppträda lugnt och metodiskt - det ger förtroende. Är det flera hjälpare blir resultatet bättre om alla samarbetar. Det är en fördel om någon tar ledningen. Det förhindrar oreda och försening av hjälpen. Det är alltid den aktuella situationen som bestämmer hur du ska handla när en olycka skett och i vilken ordningsföljd du ska ge hjälp. Du måste ta hänsyn till antalet skadade, typ av skador, antalet hjälpare, transportmöjligheter etc.

Flödesschema för hur hjälpen genomförs

Överblicka

Varna

Livräddande första hjälp

Larma

Fortsatt hjälp

Överblicka

Överblicka olycksplatsen för att skaffa dig en uppfattning om vad som har hänt, hur många som är skadade, om det finns risk för ytterligare skador, vem som behöver hjälp först...

Varna

Varna så att ytterligare skador förhindras. Parkera trafik-säkert, tänd varningsblinkers och se till att varningstriangel blir utsatta. Vid risk för läckage från fordon märkt "Farligt gods", gå ej i närheten. Larma omedelbart. Befinner sig någon skadad i livsfarligt läge där det föreligger risk för brand, explosion, påkörning ska de omedelbart flyttas för att förhindra att skadorna förvärras.

Livräddande första hjälpen

När flera är skadade måste du raskt skilja ut dem som behöver livräddande första hjälpen. Övrig hjälp får vänta. Undersök genom att: tala med, ta på, se på, lyssna.

- Skapa fria luftvägar.
- Vid medvetslöshet placera den skadade i framstupa sidoläge.
- Vid andningsstopp starta omedelbart inblåsning.
- Förebygg cirkulationssvikt
- Skadade som tydligast ger sig till känna med rop och skrik är inte alltid de som behöver hjälp först.

Larma

Larma ambulans så snart du kan och situationen tillåter. Är ni fler hjälpare kan en larma så snart ni givit livräddande första hjälp.

Ring 90 000.

Var beredd att uppges:

- Telefonnummer du ringer ifrån
- Var olycksplatsen är belägen, ev vägbeskrivning
- Vad som har hänt
- Typ av olyckshändelse
- Hur många är skadade
- Hur de skadade mår
- Om någon är fastklämd

OBS! Tiden kan kännas lång innan du får svar även om det handlar om sekunder. Lägg inte på luren innan larmoperatören avslutar samtalet. Återvänd till olycksplatsen och meddela att hjälp kommer.

Fortsatt hjälp

Den fortsatta hjälpen av skadade syftar till att du snabbt ska kunna upptäcka förändringar i de skadades tillstånd som medför att du ska ge andnings- och cirkulationshjälp, få en uppfattning om hur de skadade mår och sedan kunna ge rapport till ambulanspersonal.

ANDNING HOS BARN

Andningsorganen tillför kroppen syre och ventilerar ut restprodukter såsom koldioxid m.m. Luften innehåller ca 21% syre. Endast en liten del av syret i inandningsluften tas upp av blodet. Utandningsluften innehåller 15-16 % syre. Det är anledningen till att utandningsluften kan användas vid konstgjord andning. Ett spädbarn andas upp till 30 gånger på en minut och barn mellan 1-7 år ungefär 15 gånger.

Luftens naturliga väg in i kroppen är via näshålan. När näshålan är täppt eller då vi behöver mycket luft, använder vi också munnen som luftväg. I svalget korsas vägarna för luft och föda. När vi sväljer slår struplocket igen över struphuvudet för att inte födan ska hamna i luftstrupen. Det händer att struplocket inte "hinner med", särskilt när vi försöker att svälja och andas samtidigt. Då är det lätt att "sätta i halsen". Nedanför struphuvudet sitter luftstrupen. Denna delar sig sedan i luftrör, som i sin tur förgrenar sig ett 30-tal gånger i de båda lungorna. Längst ut på de finaste luftrören finns mängder med lungblåsor. Varje liten lungblåsa omges av fina blodkärl. Syret passerar från lungblåsorna till blodet. Koldioxiden transporteras i motsatt riktning.

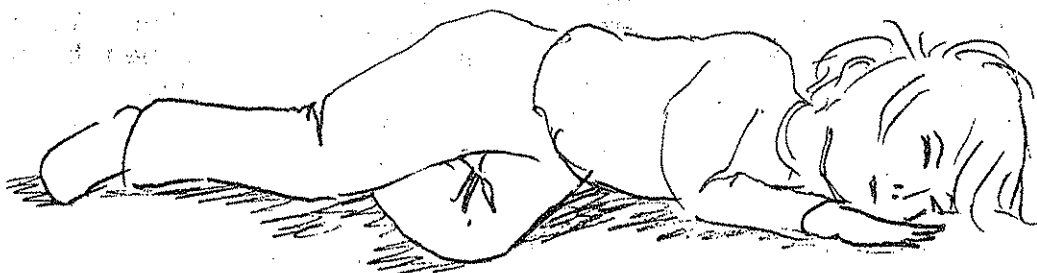
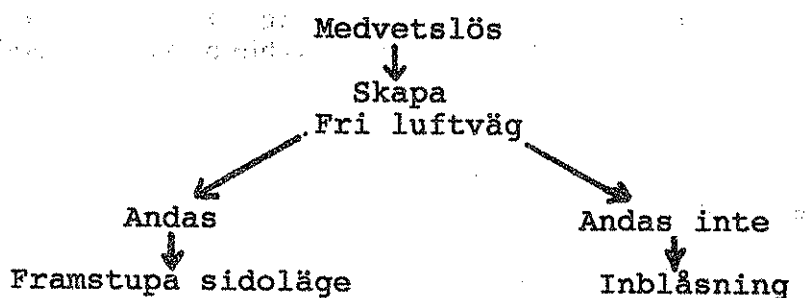
Vid medvetslöshet är vakenheten sänkt. Svimning är ett tillstånd av ytlig medvetslöshet. Vid medvetslöshet släpper ofta den spänning som normalt finns i alla muskler och de slappnar av. Tungan är en kraftig muskel som är fästad i underkäken. Vid medvetslöshet slappnar även tungan av. Om en medvetslös person ligger på rygg är det risk för att tungan faller tillbaka mot den bakre svalgväggen och täpper till luftens väg. Blödningar från näsa och mun, inreblödningar och kräkning kan också rinna ner i luftvägarna och täppa till. Dessa olika orsaker kan resultera i att människan ej får luft utan kvävs. Om huvudet böjs bakåt lyfts tungan upp så att luftvägen kan bli fri.

Vid medvetslöshet

Konstatera medvetslöshet genom att:

- Försöka få kontakt och tala med barnet.
Om barnet inte reagerar- skapa fri luftväg.
- Rensa bort synligt blod, slem eller lösa föremål. Kräks barnet så vänd det på sidan och torka rent.
- Lägg den ena handen på pannan och böj huvudet bakåt. Placera därefter två fingrar från den andra handen på benpartiet under hakan och lyft uppåt.
- Böj dig ner - se, lyssna och känn efter andning. Då barnet andas behåll fria luftvägar genom att lägga det i framstupa sidoläge.
- Tillkalla ambulans.
- Lämna aldrig en medvetslös ensam om det inte är absolut nödvändigt t ex för att ringa ambulans.

Framstupa sidoläge

- Lossa kläder. Se till att inga föremål kan ge tryckskador. Tag av ev glasögon.
- Böj benet närmast dig. Placera foten under det raka benet.
- För in samma sidas hand och arm under kroppen.
- Håll motsatta sidans arm bekvämt bakom ryggen.
- Se till att huvudet ligger bakåtböjt för att behålla fria luftvägar.

Då barnet inte andas- börja omedelbart inblåsning !

- Stå på knä vid barnet. Bibehåll fria luftvägar genom att hålla huvudet bakåtböjt. Kläm ihop näsborrar med tummen och pekfinger med den hand du håller på pannan.
- Tag ett andetag och sätt din mun över barnets mun. Gör två inblåsningar efter varandra och kontrollera att bröstkorgen höjer sig. Tag själv ett andetag mellan inblåsningarna.
- Fortsätt sedan med en inblåsning i taget, i barnets normala andningstakt, på:
  - * Spädbarn minst 20 gånger/min
  - * Barn 1-7 år, 15 gånger/min
  - * Äldre barn i samma takt som vuxen, minst 12 gånger/min.

På mycket små barn kan det vara lättare att blåsa över både näsa och mun. Fortsätt inblåsningarna tills andningen kommer igång eller tills en medicinskt kunnig person tar över ansvaret.

TILLKALLA ALLTID AMBULANS NÄR NÅGON VARIT MEDVETSLÖS!

Luftvägen ner till lungorna kan blockeras av främmande föremål, man sätter i halsen. Barn stopar ofta saker i munnen som kan dras ner i luftvägarna. Så länge barnet kan andas kan det också

hosta. Det är det bästa sättet att få loss det främmande föremålet på. Om barnet slutar andas behövs hjälp omedelbart.

Symtom:

- Barnet - får inte luft
- kan inte prata eller hosta
  - drar upp axlarna
  - är oroligt
  - får blå ansiktsfärg

Små barn

- Håll barnet med huvudet lägre än fötterna.
- Stöd huvudet så det inte hänger fritt.
- Ge några snabba tryck eller lätta slag mellan skulderbladen.
- Då det gäller lite större barn lägg det över knät med huvudet nedåt och gör några lätta snabba tryck över ryggen.
- Misslyckas det och barnet inte andas gör inblåsningar för att pressa ner luft förbi hindret.
- Tilkalla ambulans

Äldre barn och vuxna som står, sitter eller ligger

- Tala om vad du ska göra
- Luta barnets överkropp framåt
- Placera dig bakom barnet med armarna kring midjan. Knyt din ena hand och placera den under bröstbensspetsen och din andra hand runt handleden. Tryck kraftigt med händer och underarmar inåt-uppåt. Då åstadkommer du en luftstöt som kan få hindret att lossna (Heimlich-manöver)

Obs! Du ska enbart öva greppet. Inte trycka på ett barn.

FÄLLOLYCKOR

Barn måste få röra sig fritt - hoppa och springa, klänga och klättra. Genom att utforska sin omgivning och prova sin förmåga lär de sig en mängd saker. Att barn gör sig illa går inte att undvika, men de allvarliga olyckorna som kan ge svåra skador ska vi försöka att hindra.

Skallskador

Oturen är framme, barnet ramlar och slår sig i huvudet, blir kanske omtöcknat eller rent av svimmar. Barnet kan direkt efter fallet bli blekt och påverkat, men om man bemöter det med lugn brukar detta tillstånd snabbt gå över och man slipper söka läkare. Har barnet däremot varit medvetslöst eller är så påverkat att man känner sig orolig bör man kontakta läkare.

Jämfört med en vuxen är barnets huvud stort i förhållande till övriga kroppen. Barnets huvud har alltså förhållandevis stor tyngd. Ju tyngre barnet är ju mer uttalat är detta. Hos riktigt små barn är muskelkraften ännu inte tillräckligt utvecklad för att orka fixera och skydda huvudet. Vid ett fall kommer därför huvudet nästan alltid att slå i först och får ta emot den mesta kraften. I olycksstatistiken ser man att huvudet är den mest utsatta kroppsdel vid barnolycksfall. Skallskador är vanliga vid allvarliga olyckor.

Så här går det till

När huvudet stoppas hastigt eller vid en kraftig ökning av

hastigheten uppstår rörelser i hjärnan inne i skallen. Dessa fysiska krafter kan skada hjärnan. Skallskador uppstår också genom kraftigt våld mot skallen tex genom att huvudet slår i vid fall. I samband med kraftigt våld kan också skallbenet tryckas ihop och ge en skallfraktur. Hjärnvävnaden och blodkärl kan skadas. Denna skada kan i sin tur ge upphov till en hjärnskada genom det tryck mot hjärnvävnaden som blödningen ger.

Hjärnblödning

Den som drabbas av en hjärnblödning insjuknar ofta akut med förlamning och ibland medvetlöshet. Det kan föregås av huvudvärk, illamående och kräkning.

Hjärnskakning

Den vanligaste skadan vid fall är hjärnskakning. Tex då huvudet slår i ett golv. Funktionsstörningen i hjärnan kan sitta i olika längder. Små barn som råkar ut för hjärnskakning har ofta fallit ner från någon möbel i hemmet eller fallit på plan mark. Det är ofta lättare former av hjärnskakning, eftersom små barns lekar inte innehåller så mycket energi. När barnen blir äldre ökar deras förmåga. Det blir vanligare med fall från högre höjder och skador i samband med t ex cykling. Allvarligare skallskador hos barn uppstår oftast i samband med trafik olyckor. Barn blir påkörda eller skadas som bilpassagerare, alltför ofta utan att vara fastspända i bilbältet.

Kännetecken vid hjärnskakning:

Tecknen beror helt på hjärnskadans omfattning. Vanligen uppstår en kortare medvetanderubbning- kraftigare ju större skadan är. Det är också vanligt att barnet inte minns olyckstillfället. Tiden för medvetanderubbningen och minnesförlusten ger ett mått på skadans omfattning.

- * Medvetanderubbning
- * Minnesförlust
- * Illamående- kräkning
- * Huvudvärk
- * ev. ljud-och ljuskänslig

Allvarliga tecken vid skallskador som kräver observation på sjukhus:

- * Tilltagande slöhet- prata med barnet då och då, så att du kan upptäcka förändringar även när barnet ev somnat efter all uppståndelse.
- * Dålig reaktion på smärta
- * Medvetlöshet- medvetandegraden är det som förändras först vid komplikationer. Det man fruktar mest är blödningar. Symtom på sådana visar sig vanligen inom ett dygn. Barnet vaknar till och är klar i medvetandet för att sedan få en ny medvetande rubbning och ev bli medvetlös. Då är det viktigt att behandling sätts in snabbt. För att tidigt kunna upptäcka dessa komplikationer läggs barn med skallskador ofta in på sjukhus något dygn för observation.
- * Kramper- i direkt samband med en skallskada. Kramper är sammandragningar i skelettmuskulaturen. Även andningsmuskulerna kan drabbas. Det gör att barnet kan få korta andningsuppehåll. Skydda huvudet mot skador under anfallet.

När barnet slagit i skallen

- Sätt dig ner och prata med barnet.
- Låt barnet ligga plant och vila-tills huvudvärk och illamående försvunnit.
- Bär barnet liggande plant om du måste förflytta det.
- Stanna hos barnet och kontrollera medvetandegrad och andning.
- Det är bra att barnet låter bli att äta och dricka. Det kan annars öka risken för kräkning.

Sök sjukvård

- Alltid när du känner dig osäker på skadans omfattning.
- Vänd barnet i framstupa sidoläge vid sänkt medvetandegrad eller medvetsslöshet. Tillkalla ambulans.

CIRKULATION HOS BARN

Hos en frisk människa pumpar hjärtat blodet runt i kroppen och uppehåller ett ändamålsenligt blodtryck. En skiljevägg delar hjärtat i en vänster- och en högerhalva. Hjärtats arbete styrs genom nervernas elektriska impulser. Vid varje sammandragning pumpas blod från varje hjärthalva ut i pulsådrorna- artärerna. De övergår sedan i ett nät av fina hårrörskärl- kapillärer. Från dessa går blodet vidare in i blodådrorna- venerna och tillbaka till hjärtat. Blodet drivs med högt tryck i pulsådrorna och med nästan inget tryck alls i hårrörskärlen. Därför ter sig blödningar så olika.

Puls

Hur många gånger hjärtat pumpar per minut beror på barnets ålder. Barn i förskoleåldern har en normal puls på omkring 80 slag per minut och spädbarn över 100 slag per minut. Efter varje pumpning följer en tryckvåg, puls. Pulsen känns på ställen där pulsådrorna ligger ytligt mot hårt underlag, t ex på handledens tumsida och vid sidan om struphuvudet. Puls är ett kännetecken på att en person har cirkulation. En normal puls är ofta tecken på att något inte står rätt till hos personen.

Cirkulationssvikt

Vid blödningar minskar blodvolymen men kroppen försöker kompensera detta genom att öka hjärtats pumphastighet, pulsfrekvensen ökar. På så sätt pumpas lika mycket blod runt. Om detta inte räcker märker man det genom att blodtrycket sjunker. Ökad puls kan alltså vara ett tecken på en större blödning. En vuxen har stora mängder vätska som kan "hämtas in" från vävnaderna och kompensera minskad blodvolym till viss del. Blodet blir då utspädd och man får ett mindre antal röda blodkroppar som kan transportera syre.

Barn har i förhållande till sin kroppsytta en liten volym. Detta innebär att barn är mer känsliga för vätske- och blodförluster eftersom det inte finns lika mycket vätska ute i vävnaderna att "hämta in" vid behov. Barn har svårare att kompensera blodförlust. När det gäller barn är ökad pulshastighet inte ett säkert symptom som föregår cirkulationssvikt. Barn kan ibland vara helt opåverkade, och behålla en normal pulshastighet, trots att blodförlusterna varit betydande. När cirkulationssvikt

kommer, blir det därför plötsligt och oväntat. Det är därför viktigt att observera barn speciellt noga om man misstänker en större blödning.

Cirkulationssvikt innebär att blodcirkulationen inte är tillräcklig för att tillgodose kroppens syrebehov. Organen i kroppen har olika tolerans för nedsatt blodcirkulation. Hud och muskler kan klara sig utan blodtillförsel i timmar utan att ta skada. Hjärnan kan få bestående skador efter avbrott i blodtillförseln redan efter 3-4 minuter. För att skydda de känsliga organen har kroppen en rad försvarsmekanismer, som träder i kraft vid begynnande cirkulationssvikt. Blodet omfördelas från de mindre sårbara organen, hud och muskler, till de känsliga organen hjärna, hjärta och lungor. Så länge kroppen klarar att hålla ett normalt blodtryck är cirkulationen tillfälligt kompenserad. Om tillståndet förvärras och kompensationsmekanismerna inte räcker till, sjunker blodtrycket och organen skadas. Tillståndet är livshotande.

Kännetecken på cirkulationssvikt

- * Barnet ligger slött och svarar med en viskande stämma, fåordigt och sluddrigt.
- * Har hastig och ytlig andning och är blek och kallsvettig.
- * Är orolig och törstig samt har svag och ev snabb puls.

Hur cirkulationssvikt utvecklas beror på orsaken till varför den uppstått. Den kan ta minuter till timmar innan svikten är ett faktum. En kraftig yttre eller inre blödning utvecklar mycket snart en cirkulationssvikt. Stora vätskeförluster genom brännskador, kräkningar och diarré likaså. Den kan utlösas av svåra smärtor vid ett olycksfall eller av den starka psykiska upplevelsen av olyckan. När ett stort antal blodkärl utvidgar sig samtidigt, blir den cirkulerande mängden blod för liten och cirkulationssvikt hotar, t ex vid förgiftningar, allergiska reaktioner, nervskador i ryggmärgen och hjärna samt vid skada eller tryck på hjärtat.

Förebygg cirkulationssvikt

- Stoppa blödning
- Fortsätt andningshjälp
- Hög benen
- Skallskada planläge
- Framstupa sidoläge vid medvetslöshet
- Förhindra avkylning- bibehåll normal kroppstemperatur
- Lugna den skadade
- Var varsam och vänlig
- Ge aldrig dryck

Vid blödningar

Många barn blir rädda av att se ett blödande sår. Därför är det viktigt att vara lugn när man hjälper till. Stoppa blödningen omedelbart.

- Låt barnet ligga ner.
- Håll den blödande kroppsdelen högt. Obs! Vid blödningar från skallen ska barnet ligga plant.
- Tryck omedelbart direkt över blödningsstället och tryck ihop sårkanterna.

Tryckförband:

- Tryck första förbandets innerförband mot det blödande stället. Linda några varv med ytterförbandet.
- Lagg en tryckkudde över såret. Fäst tryckkudden med ytterligare varv av ytterförbandet.
- Avsluta med en knut direkt över tryckkudden.
- Tillkalla ambulans
- Förebygg cirkulationssvikt

Om blödningen inte stoppar ska du förstärka förbandet. Byt aldrig. Har du lagt förbandet för hårt kännetecknas det av domningar, stickningar eller en vit, kall kroppsdel nedanför förbandet. Då skall du lätta på förbandet så att känsel och färg återkommer. Du kan också lägga tryckförband med t ex en handduk.

Avsnörande förband

Avsnörande förband läggs för att förhindra en stor blodförlust när en kroppsdel slitits av och blödningen inte kan hindras med annat förband. Lagg ett brett förband så nära skadan som möjligt och dra åt tills blödningen stoppar. När en kroppsdel slits av är blödningen inte alltid så stor. Var ändå beredd på att en mycket kraftig blödning kan uppstå efter en stund. Detta orsakas av att ett kärl som slitits av omedelbart kan dra ihop sig för att sedan åter utvidgas.

Förvaring av avsliten kroppsdel:

Under transport till sjukhus skall den avslitna kroppsdelens om möjligt förvaras:

- Fuktigt
- Svalt

I plastpåse går bra.

"SMÅ SÅR - FATTIGA VÄNNER..."

Sårskador

Många sår kan man ta hand om själv. Genom att du lär dig hur du ska ta hand om sårskador på ett barn ökar din trygghet inför den situationen. Genom att handla lugnt och säkert kan du förmedla den tryggheten till barnet och på så sätt påverka barnets reaktioner inför skadan, både nu och i framtiden.

Sårskador är den vanligaste orsaken till att man söker medicinsk hjälp vid barnolycksfall. Barn faller ofta, särskilt små barn. När underlaget är hårt får barnet ofta skrubbsår och ibland djupare sår. För det mesta är det lätt att ta hand om dem själv. Vid skärsår och sticksår kan det vara mer komplicerat. Då måste hänsyn tas till att t ex nerver, senor eller blodkärl kan ha skadats. Vid sticksår och bitsår måste man tänka på risken för infektion. Vid sår på känsliga ställen på kroppen bör man söka sjukvård för att förhindra nedsatt funktion och vanställande ärr. Det gäller sårskador på händer och fötter, i ansiktet, över leder, kring könsorgan och ändtarm. Om en sårskada ska betraktas som allvarlig beror på hur djupt såret är, vilken kroppsdel som skadats och hur infekterat såret är. Det är viktigt t ex hur ett sår på en hand behandlas för att förebygga framtida men i form av en inskränkt rörlighet.

Sårläkning

Läkningen av ett sår startar så snart en skada inträffat. I anslutning till sårläkningen uppstår alltid en inflammation. Inflammationen är något positivt. Den ökar möjligheterna för kroppens "byggstenar" att nå fram för reparation av skadan. Inflammationen märks som en ökad värmekänsla, rodnad, svullnad och en viss ömhet. Rodnaden beror på att det frigörs ämnen, som gör att blodtillförseln ska öka till området. Svullnaden beror på det ökade blodflödet och att det från blodkärlen tränger ut mera vätska som lagras i vävnaderna. Dessa tecken försvinner successivt och efter drygt en vecka är de flesta sår läkta.

Olika sårtyper:

Skrubbsår

Skrubbsår är den vanligaste typen av sårskador. Det är viktigt att göra rent såret ordentligt. För det mesta räcker det att tvätta rent med flytande tvål och vatten. Vid skrubbsår i ansiktet är rengöringen speciellt viktig. Skrubbsår som uppstått på asfalt måste rengöras från alla färgade substanser som kan ge "tatueringar" vid läkningen.

Sök sjukvård

- Om det t ex på grund av smärtor är svårt att rengöra såret. Då kan huden bedövas före rengöringen.

Skärsår

Skärsår uppstår när vassa föremål skär hål på huden. Dessa sår är vanligen djupa. Nerver, blodkärl och senor kan skadas. Det kan visa sig som stickningar/domningar och nedsatt känsel eller svårigheter att röra den skadade kroppsdel.

Sök sjukvård

- Vid större sår där hudkanterna glipar. I samband med läkningen bildas mycket ärrvävnad om glipan är alltför stor. Därför brukar man sy eller tejpa såret för att hudkanterna ska ligga intill varandra och underlätta läkningen.

Stick- och bitsår.

Vid stick med smala spetsiga föremål blir det ofta en mycket liten hudskada och huden sluter sig igen efter sticket. I stickkanalen kan det finnas föroreningar och bakterier, som ökar risken för en infektion. Vid bitsår är alltid infektionsrisken stor. Vid sticksår i handen kan föremål tränga ner nära senorna. En infektion i anslutning till en sena kan resultera i sammanväxning av senan och den omgivande vävnaden.

Slitskada

Slitsår uppstår vid kraftigt våld mot huden. Barn får ofta slitsår med oregelbundna kanter på hakan eller över ögonbrynen. Ofta slits huden loss från den underliggande vävnaden.

Sök sjukvård

- När huden glipar ordentligt. Såret behöver ev sys eller tejpas för att undvika ett fult ärr.

Klämskador

Fingrar, händer och fötter råkar ofta ut för klämskador och en blödning uppstår. Det vanligaste är att fingrarna kläms i en dörr. Det är framförallt gångjärnssidan som är farlig. En klämskada i fingrarna kan också orsaka ett benbrott. Spola gärna kallt vatten på fingret och håll det högt.

Sök sjukvård

- Vid misstänkt benbrott.

Näsblödning

Om barnet stoppar något i näsan kan blodkärl i slemhinnan skadas. Blödning i näsan kan också orsakas av att barnet får ett slag mot näsan, t ex vid fall. Blödningen brukar stanna av sig själv men man kan påskynda blodstillningen.

- Låt barnet sitta upp lite framåtlutat och nyp till om näsvingarna tills blödningen stoppar.
- Låt barnet spotta ut blod som rinner ner i mun och svalg! Se till att barnet inte petar eller snyter sig en stund efter det att blödningen stannat.

Utslagna tänder

Det är oftast framtänderna som drabbas. Efter en olycka där tänder har skadats, bör alltid tandläkaren titta på skadan. Mjölktänder som lossnat sätts aldrig tillbaka. Om en permanent tand har slagits ut, försök sätta tillbaka den på sin plats. Går inte det ta till vara tanden och uppsök tandläkare så fort som möjligt! Rör inte vid tandroten. Förvara tanden fuktigt under transporten, t ex i ett glas mjölk eller i en plstpåse. Om en del av en tand slagits av behöver den inte förvaras på något särskilt sätt. Den går inte att sätta fast igen, men man bör genast låta tandläkaren se på skadan.

Vid sårskada

- * Ytliga sår t ex skrubbsår och mindre skärsår
  - Tvätta dina händer före sårrengöringen
  - Tvätta såret och omkringliggande hud inifrån såret och ut. Använd halst flytande tvål och rinnande vatten. Tvätta tills såret ser väl rengjort ut.
  - Lagg på rent förband, plåster eller sårtejp.
- * Djupare sår, sår med nerv/senskada eller sår på känsliga ställen på kroppen
  - Täck över skadan
  - Sök sjukvård
- * Sår som givit en kraftig blödning.
  - Högläge av den skadade kroppsdelens. Vid skallskada-planläge
  - Lagg på ett tryckförband
  - Förebygg cirkulationssvikt
  - Tillkalla ambulans

Sårinfektion

Om ett stort antal bakterier finns kvar i såret kan en infektion tillstå, och ev. försena läkningen och öka risken för bestående ärr.

Kännetecken

- Rodnad

- Svullnad
- Ömhet
- Varbildning

Sök sjukvård om

- Dessa tecken ökar
- Den skadade får feber

Stelkramp

Stelkramp är en mycket allvarlig infektionssjukdom. Stelkrampsbakterien utvecklas vid frånvaro av syre, t ex när såren sluter sig och luften inte kommer åt. Den avger sedan ett gift som påverkar nervsystemet. De sår som är mest utsatta för stelkrampsrisk är sticksår och djupa sår som sluter sig. I Sverige vaccineras alla barn mot stelkramp. Socialstyrelsens allmänna råd om vaccination mot stelkramp innebär 3 vaccinationstillfällen under det första levnadsåret och ett vaccinationstillfälle i grundskolans årskurs 4. Vaccinations-skyddet räcker då upp till 20-årsåldern. Generellt kan man säga att den som blivit fullständigt vaccinerad mot stelkramp har ett skydd upp till tio år. Även om man har ett fullgott skydd kan det ibland vara befogat med ytterligare en påfyllning. Det gäller främst vid större och kraftigt förorenade sår, där det tex kommit mycket jord eller gödselprodukter i såret.

Vilket förbandsmaterial behöver du?

För:

Bostaden

På gården

På resan (båt, tåg)

TÄNK EFTER FÖRE!

NÄR DET BRINNER

Brandolyckor kan ofta förebyggas genom att t ex skaffa brand-varnare. Det är också bra att tillsammans med barnen diskutera, planera och öva för utrymning, i händelse av brand. Ett vanligt beteende hos barn när de upptäcker att det brinner är att springa och gömma sig längst in i en garderob eller under sängen.

Brännskador

Den vanligaste orsaken till att barn får brännskador är att de tippar varmt vatten på sig eller rycker tag i en kopp med kaffe eller te. Om barnet har kläder på sig förlängs temperaturpåverkan och skadan förvärras. Två avgörande skillnader mellan barn och vuxna gör att brännskador måste hanteras speciellt varsamt hos barn. Den enda skillnaden är att barns känslighet för vätskeförluster och den andra skillnaden är kroppsdelarnas procentuella andel av den totala kroppsytan är annorlunda hos barn. Barn är mycket känsliga för vätskeförluster och mindre blodförluster. Barnets volym i förhållande till kroppsytan är sådan att volymen är förhållandevis liten jämfört med en vuxen i relation till kroppsytan. (Barn är mindre än vuxna.) Barn dunstar mer vätska och har betydligt mindre reserver vid tillstånd som medför vätskeförluster. En ganska begränsad brännskada, som hos en vuxen skulle anses liten, kan

medföra ökad risk om den drabbar ett barn. Barnets huvud är större i relation till helakroppen än det är hos en vuxen. Huvudet räknas ungefär som 8% av kroppsytan på en ettåring, men bara ungefär 4,5% hos en vuxen. Hos en nyfödd är låret nästan 10% jämfört med ungefär 4% from ettårsåldern. Viktigt att tänka på eftersom brännskador hos barn ofta drabbar låren.

Om huden blir utsatt för så stark värme att vävnaden förstörs, uppstår en brännskada. Skadans omfattning beror på temperaturen, exponeringstid för upphettning och hur stor hudyta som utsätts för påverkan.

Brännskador indelas i delhuds- och fullhudsskador.

Ytlig delhudsskada (1:a graden), där endast överhudens översta skikt har skadats, t ex vid solbränna som ger rodnad. Skadan läker inom några dagar och ger inga ärr.

Djupare delhudsskada (2:a graden) där man får karaktäristiska blåsor. Skållning med vatten (kaffe) och ånga är ofta upphov till dessa brännskador. I vissa fall kan en andra gradens brännskada nå ner till ett sådant djup att det inte finns några kvarvarande cellöar varifrån huden kan läka. Om man har en så djup andra gradens brännskada, får man ärr i läkningsprocessen. Vid en ytlig andra gradens brännskada finns däremot cellöar kvar varifrån huden kan växa ut och på nytt täcka det skadade området. Då blir det ingen ärrbildning. Sommar tid tar svenska sjukhus emot flera småbarn som fått brännskador p g a att de satt sig i kokhett vatten. På tältplatser eller vid sommartorpet är en kastrull på marken i alldeles lagom höjd för ett litet barn.

Vid en fullhudsskada (3:e graden) är alla hudlagren skadade. Den orsakas ofta av öppen eld eller genom att elektrisk ström passerar genom kroppen. Vävnaden dör och det finns ingen möjlighet för huden att återbildas. Alla hudceller har utplånats genom skadan.

Vid brännskador

- Spola kallt vatten så fort som möjligt i minst 15-20 minuter. Fortsätt gärna under längre tid. Vattnet behöver inte vara iskallt. Avkylningen ger framförallt smärtlindring.
- Bedöm skadans omfattning. De minsta barnens skador bör bedömas på sjukhus.

Ytliga små brännsår med enbart rodnad.

- Tvätta omgivande hudpartier med tvål och vatten efter nedkylning.
- Täck såret med skyddsförband. Låt förbandet vara orört några dagar.

Sök sjukvård:

- * Brännskador på spädbarn.
- * Brännskador med rodnad och blåsbildning som är lika stora eller större än den skadades handflata. Behåll blåsorna hela.
- * Brännskador som drabbat speciellt känsliga ställen. Det är framförallt i ansiktet- halsen, över leder, händer- fötter, kring ändtarmen och könsorgan.

ELOLYCKOR

Barn har en naturlig nyfikenhet. Under senare år har elektriska artiklar förbättrats väsentligt, även stickkontakter. Stickkontakter befinner sig i en nivå som barnet snabbt sig behärskar. De flesta stickkontakter är idag petskyddade. Det finns dock fortfarande armatur, t ex golvlampor, bordslampor och sänglampor som är lätta att plocka isär, även för ett barn. I samband med detta kan barnet få elskador. Den omedelbara effekten av en elskada är störningar i hjärtrytmen. Det beror på att växelströmmen kan inverka på hjärtats elektriska system. Då kan ett cirkulationsstillestånd uppstå. I samband med elolyckor kan brännskada uppstå, som kan bli djupa och ge vävnadsskador.

Vid elolyckor

- Bryt strömmen - om du inte kan det:
  - * Ta bort den skadade från det strömförande föremålet- utan att röra direkt vid honom.
- Kontrollera puls och andning.
- Sök alltid sjukvård.

SKELETT OCH LEDSKADOR

Barn rör sig mycket. Om barnet rör sig enbart av egen kraft och faller tycks skelett och ledband klara av det väl. Det är först när mer energi blandas in i barnets rörelser, t ex vid cykling, fall från högre höjd eller i trafiken, som mer skada uppträder. När man ska bedöma misstanken om skelettskada, är det därför viktigt att veta vad barnet höll på med när skadan uppstod. Armar och ben är uppbyggda av skelett, leder, senor och muskler. Skelettet har till uppgift att hålla kroppen upprätt och skydda inre organ. Alla skelettdelar omges av en benhinna, som är rik på blodkärl och nerver och därför mycket smärtekänslig.

Skelettdelarna förenas genom leder. Ledytor är klädda med brosk. Mellan ledytorna finns ledvätska som smörjer lederna. Leden är ofta förstärkt med ledband. Musklerna fäster vid skelettet via senor. Sammandragning av musklerna åstadkommer rörelser i skelettdelarna. Ledbanden hos barn är förhållandevis sega och starka. I det växande barnets ben finns en tillväxtzon som är mer känslig. I fotleden är det t ex vanligare med en fraktur/benbrott alldeles i tillväxtzonen än att ett ledband går av. Hos den vuxne är det vanligare att ett ledband på fotens baksida går av eftersom benet är den starkaste delen i den vuxnes ledmekanism.

SKELETTSKADOR

Stukning- vrickning

Stukning eller vrickning orsakas ofta av att man stigit snett och belastat utsidan av foten. Ledbanden som ska stabilisera leden utsätts för stora påfrestningar och kan tänjas ut eller slitas av.

Kännetecken:

- smärta
- svullnad

Vid stukning/vrickning:

- Lägg den skadade kroppsdelen högt
- Lägg ett stödförband som väl täcker områdena på båda sidor om skadan, vila.

Om svullnaden och smärtan ej har minskat efter ett par dygn - sök sjukvård.

Urledvridning och benbrott

Urledvridning är en skada där leden har glidit ur sitt läge. Det finns ingen normal kontakt mellan ledytorna. Vid urledvridning i armbågen hoppar vanligen underarmen ur led bakåt i förhållande till överarmen. Det märks som en konturförändring i armbågsleden och är förenat med ordentlig smärta.

Det vanligaste benbrottet hos barn drabbar nyckelbenet. Det syns som en svullnad i anslutning till nyckelbenet och genom att barnet inte vill röra armen.

Överarmsbrott orsakas för det mesta av övertänjning i armbågsleden, tex vid fall. Det är en av de allvarligaste benbrotten på barn, eftersom nerver och blodkärl kan skadas. Ofta får man en förskjutning så att nerver och kärl spänns över en vass del av brottstället. Om blodkärl skadas, blir det cirkulationsstörningar i underarm och hand.

Vid misstanke om benbrott på överarmen, är det viktigt att kontrollera puls och känsel nedanför brottet för att avgöra om större kärl och nerver har skadats. Om ingen puls känns sök sjukvård snabbt.

När ett barn stiger snett på fotens utsida och får en kraftig belastning kanske ledbanden håller, men drar med sig benet och tillväxtzonen på benet skadas istället. En sådan skada får betraktas mer som ett benbrott än som en vrickning.

Benbrott innebär inte enbart skada på själva skelettet utan också på omkringliggande mjukdelar. Vid benbrott kan blodförlusten vara avsevärd. Tänk på risken för cirkulationssvikt. Omfattningen av mjukdelsskador har stor betydelse för benbrottets läkning. Läkningstiden blir längre ju större mjukdelsskadan är. För att inte förvärra en skada är det mycket viktigt att undvika onödiga rörelser i den skadade kroppsdelen. Stillhet ger mindre smärta och minskar risken för ytterligare skador. Det skadade barnet försöker ofta själv välja det mest smärtfria läget.

Ett benbrott kan vara öppet eller slutet. Vid ett öppet benbrott är huden skadad. Det finns en öppning in till skelettet vilket innebär risk för infektion. Vid slutet benbrott är huden oskadad.

Urledvridning och benbrott har följande kännetecken:

- Smärta
- Svullnad
- Konturförändring/felställning
- Nedsatt rörlighet

Vid misstanke om urljedvridning eller benbrott ska man:

- Stödja den skadade kroppsdelens i ett så smärtfritt läge som möjligt.
- Lagg om möjligt den skadade kroppsdelens i högläge.
- Lagg förband på sårskada.
- Förebygg cirkulationssvikt.
- Åk till sjukhus eller kalla på ambulans.

SKADOR I NACKE OCH RYGG

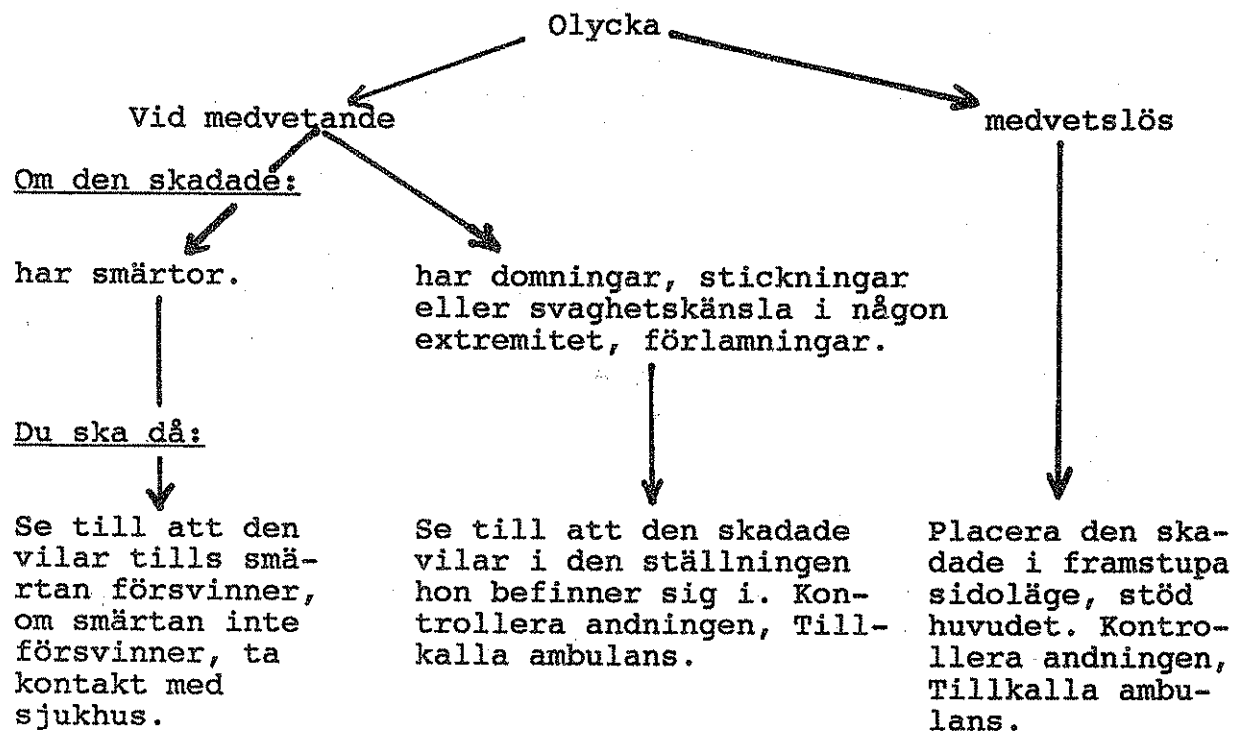
Ryggraden är uppbyggd av kotor och mellankotsskivor - broskskivor som också kallas för diskor. Kotpelaren bildar en skyddande kanal omkring ryggmärgen. Mellan kotorna passerar de nerver som leder impulser till och från kroppens alla delar. Ryggraden hålls stabil med hjälp av ledband och muskler.

Vid skador på nacke/rygg kan kotor och mellankotsskivor förskjutas eller trasas sönder så att nerver och ryggmärg kommer i kläm och skadas. Detta visar sig i form av domningar och stickningar samt ev. förlamningar i de kroppsdelar som får impulser från de drabbade nerverna.

Nack/ryggskada kan förekomma utan att det finns något yttre tecken på skada.

Om man misstänker att ett barn har fått skador på nacken eller ryggen ska all onödig förflyttning undvikas.

Första hjälpen vid skador i nacke och rygg:

FÖRGIFTNINGAR

Antalet förgiftningar ökar när barnet börjar krypa, gå och klättra. Barnet hittar fler saker som de prövar genom att stoppa i munnen. Så gott som alla kemiska ämnen kan få gifteffekt om det tillförs kroppen i fel dos eller på fel ställe. Vilken effekt giftet får kan bla. bero på giftets mängd, den förgiftades kroppsvikt och sättet giftet tillförs kroppen. Giftinformationscentralen i Stockholm tar emot förfrågningar om preparat som kan orsaka förgiftningar och ger råd. Man kan ringa 08-331231 eller 90000 i akuta fall.

Du kan förebygga många förgiftningstillbud genom att tex.:

- Förvara kemisk-tekniska preparat som tex. maskindiskmedel oåtkomligt för barn.
- Behålla alla preparat i ursprungsförpackningar för att undvika förväxlingar.

Om barnet fått i sig något gift är de vanligaste kännetecknen:

- Illamående, kräkning.
- Buksmärtor.
- Matthet.
- Hosta eller andningsbesvär.
- Medvetsslöshet.

När barnet svält ICK FRÄTANDE ÄMNER tex. växter, svampar, läkemedel eller bär är första hjälpen att:

- Ge dryck tex. mjölk eller vatten som späder ut giftet.
- Framkalla kräkning.

* Tänk på det här vid kräkning:

- Den skadade måste vara vid fullt medvetande.
- Låt barnet dricka före.
- För ner två fingrar så långt som möjligt i svalget.
- Rör försiktigt på fingrarna tills kräkningen kommer.
- Ge medicinskt kol enligt docering på förpackningen. Det binder ett stort antal ämnen.

När barnet svält FRÄTANDE ÄMNER eller PETROLEUMPRODUKTER, tex. maskindiskmedel, ammoniak, konstgödsel, lut och syror är första hjälpen följande. Sår kan synas på läpparna. Dessutom kan skador uppstå på slemhinnor i matstrupen och luftrören. Efter förtäring av vissa petroleumprodukter, tex. bensin, fotogen, lacknafta finns risk för allvarlig lungskada.

- Ge dryck tex. ett glas mjölk. Ge gärna 1-2 msk. grädde efter förtäring av petroleumprodukter. Fett binder petroleumprodukterna och minskar risken för skador på luftvägarna vid ev. kräkning.
- Sök sjukvård.

Ombarnet fått GIFT PÅ HUDEN kan det yttra sig som en brännskada.

- Spola rikligt med vatten i minst 15 minuter.
- Tvätta med tvål och vatten.
- Sök sjukvård om skadan kräver det.

Effekten av INSEKTSSTICK beror på en allergisk reaktion. Sticket orskar hos de flesta barn en svullnad, värk och klåda vid stickstället.

Sök sjukvård om barnet:

- Tidigare reagerat med överkänslighet.
- Blivit stucket i munhåla eller svalg.
- Är under 3 år och fått flera stick.

Vid ORMBETT föreligger en ren giftpåverkan med en kraftig lokal reaktion kring bettstället. Infektionsrisken är mycket stor. Om barnet blir bitet håll det i stillhet samt lägg den skadade kroppsdel i högläge. Sök alltid sjukvård för barnet.

När barnet ANDATS IN GIFTIGA GASER kan luftvägar och lungor skadas och innebära risk för andningspåverkan. Heta gaser kan också orsaka brännskador.

- Låt den skadade andas frisk luft.
- Sitta upp och vila.

Sök sjukvård:

- Om barnet har svårt att andas.
- Om det är sannolikt att barnet andats in giftiga gaser.

Vid alla förgiftningsfall skall barnet till sjukhus om:

- Allmäntillståndet är påverkat.
- Vid medvetslöshet - framstupa sidoläge.
- Tillkalla ambulans.

ALLERGISKA REAKTIONER

Vissa ämnen som tex. mögeldamm, kvalster, djurhudsfragment, nötter mm. kan utlösa svåra allergiska reaktioner, som kan leda till andningsstillestånd och cirkulationssvikt pga. igensvällda andningsvägar. Vid upprepad exponering för allergiframkallande ämnen kan barn som ej tidigare varit allergiska utveckla allergi mot dessa ämnen.

Symtom:

- Reaktionen inträffar kort efter det att ämnet kommit i kontakt med människokroppen.
- Ansiktet svullnar upp och barnet blir blekt och kallsvettigt, matt, ångestfyllt och har svårt att andas.

Första hjälpen:

Har den sjuke medicin mot allergi ska den omedelbart tas. Om allergin är okänd och den skadade inte har någon medicin kan krävas omedelbar transport till sjukhus. Tillståndet kan bli livshotande. Om barnet blir medvetslöst ska det placeras i framstupa sidoläge. Om barnet upphör att andas - ge konstgjord andning.

ASTMA

Astma är en allergisk sjukdom som drabbar luftvägar och lungor.

Symtom:

Ett astmaanfall kan komma mycket snabbt. Vid anfallet uppstår kramp i muskulationen som omger luftrören. Luftrören svullnar och det bildas ett segt slem i luftvägarna.

Slemmet, svullnaden och kramperna bidrar till att göra luftvägarna trånga och den sjuke får svårt att andas, vilket gör honom orolig och ångestfylld.

Första hjälpen:

Vanligen känner den sjuke till sjukdomen och har medicin mot den. Vissa mediciner har en förebyggande verkan, andra mer direkt verkan mot det akuta anfallet.

- Låt den sjuke inta det läge som känns mest behagligt. Hjälp den sjuke att ta ev. medicin.
- Kontakta sjukhus vid behov. Särskilt om anfallet inte går över som beräknat.
- Lämna inte den sjuke ensam.
- Uppträd lugnt för att lugna den sjuke.

FEBERKRAMPER

Feberkramper brukar vanligast förekomma hos barn under 4 års ålder. De uppkommer vid snabbt stigande feber. Första hjälpen är att snabbt sänka kroppstemperaturen genom att:

- Klä av barnet.
- Tvätta barnet med handdukar indränkta i kallt vatten.
- Sänka rumstemperaturen.
- Ge febernedsättande medel när barnet är helt vaket.

Om feberkramperna inträffar för första gången bör man söka sjukvård.

HÖRSELSKADOR

Hörselskador är alltför vanliga hos lantbrukare. Om det inte går att dämpa bullret genom olika åtgärder, går det alltid att använda hörselskydd. Buller ska inte underskattas, speciellt inte då barn är med.

Hörselkåpan finns för alla men man ska tänka på att tätningssringarna är en förbrukningsvara. Ett hörselskydd med defekta tätningssringar är fungerar mycket dåligt. Byt ringar så snart de blivit deformerade eller har spruckit.

Det finns olika hörselskydd beroende på vad för sorts buller som ska dämpas bort. Därför ska man vara noggrann vid sitt val av hörselskydd.

Engångsproppar får självfallet inte utnyttjas mer än en gång. Tvättbara ska göras rena med jämna mellan rum.

Proppar bör ej hanteras med smutsiga fingrar eftersom detta kan leda till infektioner i hörselgångarna.

TILLÄMPNINGSÖVNING

Tillämpningsövningen är en metod för att du ska skaffa dig handlingsberedskap när en olycka händer. Avsikten med att ta upp denna metod för sig, men inom ramen för studiematerialet, är att

understryka hur viktigt det är att utbildning i första hjälpen genomförs med största möjliga utrymme för övningar.

Övningens syfte är att du ska:

- Få erfarenhet av hur du handlar i en verklighetstrogen situation.
- Utvärdera de kunskaper och erfarenheter som du fått tidigare under kursen.

Välj ut en bra övningsplats och gör skadorna realistiska. De som ska agera markörer får bestämda roller och klara förutsättningar. Skada kan markeras genom skademarkeringsbilder, sårskadeatrappor eller genom sårskadesminkning.

VEM HAR ANSVARET

<u>Telefon</u>	<u>Vart vänder man sig?</u>
_____	Bostäder Information om skyddsanvisningar
	Fastighetsägaren Kommunens stadsarkitektkontor Konsumentvägledare Elverk
_____	Drunkningsrisker Brunnar, "färliga platser, åar, diken byggplatser
	Kommunens gatukontor Bostadsföretagen Markägare Kommunens fritidskontor AKUT: Polisen - Brandkåren
_____	Förgiftningsrisker Giftiga växter Läkemedel Utsläpp
	Kommunens gatukontor Apotek Kommunens Miljö- och hälso- skyddsförvaltning
_____	Idrotts- och fri- luftsliv
	Kommunens fritidskontor
_____	Miljöfarligt avfall Kemiska preparat Petroleumprodukter Läkemedel
	Kommunens miljö- och hälso- skyddskontor Apotek
_____	Trafikmiljö Skymd sikt Hastighetsfrågor Vägmärken Gång och cykelvägar
	Kommunens gatukontor

För Information: Trafiksäkerhetsverket och NTF.

12. DISKUSSION

Mycket har gjorts på många områden inom lantbruket för att utveckla en säkrare arbetsmiljö. Detta har också gjort att barnens miljö på lantbruk har blivit säkrare. Mycket kan dock fortfarande göras både för vuxnas och för barns säkerhet.

Barn har en naturlig nyfikenhet och vetgirighet, de vill undersöka och bekanta sig med allt i omgivningen. Det är därför viktigt att inte bara enskilda föremål eller miljöer utan hela omgivningen utformas med hänsyn till barnens stadier av mognad och fysisk kontroll. Där detta inte går bör barnen skyddas genom förbud att vistas i den farliga miljön.

Arbetet med att förebygga barnolycksfall kräver först och främst kunskap om var, när och under vilka omständigheter olyckorna inträffar. Sådan kunskap fås genom noggrann faktainsamling och uppföljning av olyckor kompletterad med en analys av tänkbara orsaksfaktorer. Utifrån denna kunskap kan sedan det skadeförebyggande arbetet utformas.

Enligt det ovan nämnda receptet bör barnsäkerhetsarbetet i Sverige genomföras. Det gör det också till stor del, dock saknas en del kunskap om omständigheterna runt olyckor. Det material som finns är mest baserat på ett relativt fåtal kända olyckor samt antaganden. Denna kunskapsbrist om omständigheterna till olyckor tror jag gör att informationen om barnsäkerhet på lantbruk till föräldrar blir generell och kanske inte uppfattas som en reell varning utan mer som abstrakt information. För att antalet olyckor ska minskas tror jag det behövs mer kunskap om tex.:

- Vilken sorts gårdar som drabbas mest
- Om lantbrukarbarn är mer olycksdrabbade än andra barn
- Hur mycket barn på gårdar exponeras mot farliga miljöer

Lantbruksrelaterade barnolycksfall i andra länder uppvisar samma olycksmönster som de svenska. De flesta länder har också kommit ungefär lika långt när det gäller:

- Information till föräldrar
- Olycksfallsstatistik
- Viljan att gå vidare med ämnet

Kanske kan ett ökat internationellt samarbete skrapa ihop de omfattande resurser som behövs för att få till en grundläggande och omfattande forskning i ämnet.

I Sverige har det olycksfallspreventiva arbetet bedrivits under lång tid. De flesta informationskampanjerna har innehållit fakta om var olyckor inträffar och hur de kan förebyggas. Ett nytt grepp är den plansch från LRF där barn själva får upptäcka och sedan förebygga faror och olyckor genom att klistra upp varningsdekaler på gården. Dock ligger barnolycksfallen kvar på ungefär samma nivå år efter år. För att bryta olycksstatistiken nedåt kanske man ska satsa ännu hårdare på "nya grepp". Ett sätt att få vuxna mer riskmedvetna kan vara att ställa dem inför problemet "Ditt barn har nu slagit i skallen vid ett fall, hon är medvetslös, vad gör Du?". Detta kan väcka dem till att se över sin gård innan ev olyckor inträffar. Kursen i mitt arbete har

detta som ide, att öka riskmedvetenheten och handlings beredskapen.

Andra nya ideer kan vara att använda det utmärkta materialet från Norge "Tryggere gårdsbruk for barn" för studiecirklar eller kanske som följetong i tidningen Land. En mängd nya ideer borde provas för att få bättre olycksfallsstatistik för barn i lantbruk.

En grupp personer som borde få kraftigt ökat stöd är lantbrukets skyddsingenjörer. Vid min undersökning fick jag från nästan alla höra att "vi kan för lite om barnsäkerhet". Detta ligger i och för sig inte direkt i deras arbetsuppgift men jag tror att med rätt uppbackning kan dessa personer visa sig ovärderliga i barnsäkerhetsarbetet. Ingen annan utomstående kommer på samma sätt in i lantbrukarfamiljens livsmiljö och barnens lekmiljö. Med ett ökat stöd till skyddsingenjörerna kan säkert många barnolycksfall förebyggas.

En orsak till att dagens information om barnolycksfall i lantbruket inte rår på att vända olyckskurvan nedåt är troligen den kris som lantbruket befinner sig i idag. Många lantbrukare känner sig hjälplösa. Det finns inga pengar att investera i barnsäkerhet, det finns så många risker att förebygga osv. Många lantbrukare tänker säkert också "det händer inte oss" pga olika orsaker och så tar man risker. Att vara lantbrukare idag är mycket pressande, både fysiskt, psykiskt och ekonomiskt och om man dessutom är förälder ökar denna press ytterligare. Det är därför viktigt, tror jag, att arbetet med att förebygga olyckor inte utformas till ett "höjt varnande pekfinger" åt lantbrukarna. Det ska istället utformas som ett stöd så att framförallt den psykiska pressen inte ökas. Lantbrukarnas organisationer bör även gå andra vägen och trycka på hos makthavarna för att vi ska kunna ha ett lantbruk kvar i Sverige.

Att det behövs krafttag nu tyder inte minst de flesta skyddsingenjörernas uppfattning att utvecklingen inom lantbruket har gjort miljön för barn mer osäker. Om denna utveckling inte vänds kommer barnen kanske att gå en alltmer osäker framtid tillmötes.

Jag upplever det som skrämmande att de flesta skyddsingenjörerna trodde att deras lantbrukare hade dålig kunskap om vad ASS:s föreskrifter säger om minderåriga i arbetet. Sedan spelar det ingen roll, anser jag, att dessa regler egentligen ej gäller för barn på familj jordbruk.

Idag finns det många organisationer som arbetar med att förebygga barnolycksfall. Genom samarbete fås ofta fördelar som en bredare kompetens i ett ämne samt möjligheter att nå ut till nya grupper av människor.

Många skyddsingenjörer efterlyste information om barns beteende och utveckling. En organisation som bedriver utbildning i ämnet barns utveckling och hur man som förälder kan möta detta är röda korset. Denna verksamhet är tyvärr inte så välkänd som den traditionella hjälpverksamhet som man hör talas om dagligen i radio och TV. Ett ökat samarbete mellan lantbrukarnas organisationer

och röda korset tror jag kan ge arbetet med barnsäkerhet en skjuts framåt.

Tyvärr kan ibland samarbete ses med skepsis -som om någon försöker tränga sig in på Mitt område! Flera gånger under arbetet med mitt examensarbete stötte jag på personer, även inom lantbrukarnas organisationer, som inte alls var intresserade av att hjälpa mig eller samarbeta. Det borde inte behöva vara så.

13. SAMMANFATTNING

Detta examensarbete tar upp och diskuterar ämnet "barnsäkerhet i lantbruket". Barnens situation på ett lantbruk idag är speciell så till vida att lantbruket både är hem-, lek- och arbetsmiljö för barnet. Lantbruket är en miljö fylld med spännande platser men som också innehåller en mängd riskfyllda platser.

Historiskt sett är det svårt att avgöra om barnolyckorna har ökat eller minskat men medvetenheten har ökat och man är idag mer försiktig med vad barn får göra och inte får göra. Dock upplevs den ökade stressen och de dåliga möjligheterna för barnomsorg som tunga faktorer idag.

Vid litteraturstudier kommer fram att barnolycksfall främst uppkommer på grund av:

- Fall
- Umgänge med maskiner
- Umgänge med djur

Detta gäller generellt för Sverige, Norden och Nordamerika.

Arbetsmiljölagen (AML) innehåller föreskrifter för minderåriga i arbetslivet. Föreskrifterna innefattar egentligen inte barn i familjelantbruk men en ändring av detta är troligen på väg så att även dessa barn ska omfattas av AML.

Att påverka ett beteende för att minska risker förknippade med beteendet tas upp och en genomgång av hur information kan påverka redovisas. Informationen måste kompletteras med åtgärder som underlättar en förändring av riskbeteendet.

En undersökning gjord bland Sveriges skyddsingenjörer redovisas och resultatet presenteras. Undersökningen syftade till att samla in skyddsingenjörernas erfarenheter om barnsäkerhet i lantbruket. En fråga i undersökningen tog upp hur skyddsingenjörerna anser att barnsäkerhetsarbetet bör bedrivas i fortsättningen. De flesta ansåg att det viktigaste var ökad information till barn och vuxna på landet. De ansåg också att lantbrukshälsan ska ha huvudansvaret för detta arbete men många efterlyste ökat samarbete med andra organisationer.

I examensarbetet ges en kort beskrivning av hur barnsäkerhetsarbetet på lantbruk bedrivs idag. Ett förslag på studiekurs i barnsäkerhet på landet ges. Kursen syftar till att lära ut skadeförebyggande åtgärder samt hur ett första omhändertagande görs vid barnolycksfall. Målet är att öka kursdeltagarnas medvetenhet samt deras handlingsberedskap.

Examensarbetet avslutas med en diskussion där mina personliga tankar om ämnet redovisas.

14. SUMMARY

A farmers child live, work and play at the farm. The farm is full of exciting and stimulating places but there are also situations and areas that are dangerous. This makes the lifes of the countryside children different from the life of other children. This paper is about "Childsafety on farms".

It is difficult to judge whether historically there has been an increase or decrease of childrelated accidents in agriculture. The subject is poorly investigated. The development in agriculture has in many ways improved the working-environment for both adults and children. The increased mecanisation and the stressed timetable of today are although factors that seems to have a negative effect for the safety of the children, as shown in this paper. As there are less people on farms than before there are neither time or people enough to take care of the children in a proper way all year around.

From literaturestudies the conclusions are that most of the childaccidents at farms are related to:

- Falling.
- Animals.
- Machinery.

This is general for Sweden, western Europe and north America.

In Sweden the work of underaged people are regulated in special laws for the working life. The law does not include the farmers children although, but a change is propobly coming to include these children in the law.

There are different theories of how to change a behavior. The theories in this paper are based on the work made by phsy-cologist H. Leymann. Information about risks are a good way to change riskfull behavior but to make a change of behavior easier the information must be accompanied with examples of practical measures.

An investigation about the safety of children at farms was made among the officials working at the agricultural public health. The purpose of the investigation was to collect the experienses of these officials concerning the subject. One of the questions asked was how they think that the work for childssafety at farms should be done in the future. A general answer to this was increased information about the risks and how to eliminate these risks.

One chapter in this work describes how the work for childssafety at farms is done today. The following chapter describes a plan for a studycourse in childssafety at farms. The purpose of the course is to teach how to make the farm safer for children and how to give first aid to a child who has had an accident.

Finally this paper includes a discussion where the authors personal views is presented.

15. LITTERATURFÖRTECKNING

15.1 Böcker

- Barnolycksfall, Folksam, 1989
- Barnolycksfall, Röda korset, 1988
- Ekström, Solveig, Gunnarsson, Carola, 1989, Bygdens dagis - ett sätt att lösa barnomsorgen, Vuxenskolan, 1989
- Elever i skola - företag, Arbetarskyddsnämnden, Stockholm, 1980
- Espeland, Ellen, 1986, Tryggere gårdsbruk for barn, Ofta, 1986
- Första hjälpen del 2, Röda korset, 1986
- Första hjälpen Hjärtlungräddning, Röda korset, 1989
- Jacobsson, Bo, 1986, Accidents among children and teenagers in a Swedish Rural Municipality, Stockholm, 1986
- Jansson, Bjarne, 1988, Agriculture and injuries, Sundbyberg, 1988
- Minderåriga i arbetslivet, Arbetarskyddsstyrelsen, Stockholm, 1987
- Olycksfallsvård, Röda korset, 1983
- Småbarnstiden, Röda korset, 1986
- Säker bonde - Säker gård, LRF, Helsingborg, 1989

15.2 Rapporter

- Leymann, Heinz, 1982, Arbetsmiljöinformation - påverkan, behov, utbud, Statens offentliga utredningar, 1982:32, 32-79
- Lindhagen, Christina, 1988, Barnolycksfall inom lantbruket
- Shelp, Lothar, 1987, Att förebygga olycksfallsskador, Landstingets hälsovård, grön serie rapport 2

15.3 Tidskrifter

- A Day On the Farm, Health & Safety Executive
- Analysis of fatal and non-fatal farm accidents involving children, ASAE, paper no.82-5501, Michigan, 1982
- Att vara hemmablind, LRF
- Barnas sikkerhet, Gjensidige forsikring

Barnmiljöarbetet i Sverige, Barnmiljörådet, rapport 2, Stockholm 1989

Borns sikkerhed, Husholdingskontoret i Skejby, Danmark

Children, Agricultural Safety, London, 1982

Dalen, I, L, Arbeid, helse og sikkerhet for kvinner og barn i landbruket

Fisher, Leslie, 1988 Childhood injuries, Journal of Environmental Health, vol. 50 no.6, 355-360

Gården - en farlig lekeplats, Helse og landbrug, Oslo, 1984

Lantgården arbetsplats - lekplats, Lantbrukshälsan informerar nr117, Lantbrukshälsan

Minderåriga i lantbruket, Lantbrukshälsan informerar 7/89, Lantbrukshälsan

Nilsson, Sven-Åke, Rasmusson, Bodil, Förebyggande av barnolycksfall i Dalby primärvårdsdistrikt, Projektplan, Malmöhus läns landsting, Lund, 1989

On the farm, Safety of children is Adult's Responsibility, Farm Safety Association, Ontario, 1989

Shelp, Lothar, Prevention av olycksfall hos barn och äldre, Socialmedicinsk tidskrift nr1, 1983

Vi lekte jo bare..., Gjensidige Forsikring

Wanted Alive, Farmsafe, vol. 14 no. 4, Farm Safety Association, Ontario, 1989

15.4 Samtal

Göran Eriksson, JTI

Gösta Friberg

Solveig Hellström, ASS

Peter Lundkvist, LBT

Nils Möller, LT

Bruno Nilsson, LT

Hans Persson, LRF

Barbro Ramel, Röda korset

BILAGA 1.

Frågeenkät samt resultat.

De fasta svarsalternativen har bedömts i följande grupper:

Fråga 1

Att med dagens press på lantbruket vara förälder på en gård kan upplevas på många sätt.

a) I vilken utsträckning upplever Ni på LH att föräldrar på lantbruk är oroliga för sina barn?

Grupp	Svarsandel		
	Antal	% (ca)	
1	0	0	mycket oroliga 29.6%
2	3	11.1	
3	5	18.5	
4	5	18.5	
5	7	25.9	48.1%
6	4	14.8	
7	2	7.4	
Vet ej	1	3.7	ej oroliga

b) Vad är föräldrarna oroliga för?

Orsak	Antal svar
- Fordon, maskiner och redskap	15
(- Närheten till maskinerna på gården.	
- Svårt att överblicka barnen vid maskinarbete.	
- Allmänt att barn och maskiner ej går bra ihop.)	
- Allmänt olycksfall (farlig uppväxtmiljö)	7
- Djur (sparkar, trampningar)	4
- Dålig barnomsorg (både sin egen samt bristen på hjälp i form av tex. skördedagis)	4
- Brunnar och vattendrag	3
- Andras ovana barn på besök	3
- Bullerskador	3
- Luftvägsproblem som tex. allergier, astma	3
- Förgiftningar	2
- Försämrad lönsamhet på lantbruket (inget ekonomiskt utrymme för investeringar i barnsäkerhet)	2
- Oroliga för att barnen ej ska ta över gården	1
- Utgödslingsanordningar	1
- Vet ej	1

Fråga 2

a) Hur kunniga inom området barnsäkerhet tycker Ni på LH att lantbrukarfamiljerna är?

Grupp	Svarsandel		
	Antal	% (ca)	
1	1	3.7	väl insatta } 22.2%
2	3	11.1	
3	2	7.4	
4	10	37.0	37.0% }
5	6	22.2	
6	3	11.1	
7	1	3.7	dåligt insatta
Vet ej	1	3.7	

b) Vad vet man bäst?

Kunskapsområde

- Risker vid umgänge med maskiner
- " " brunnar, vattendrag och dammar
- " " umgänge med djur
- Skyddsanordningar på gården
- Bullerrisker
- Risker med damm
- Risker vid kemikaliehanteringen
- Brandsäkerhet

Antal
svar

6
5
3
2
1
1
1
1

c) Var är bristerna störst?

Kunskapsområde

- Vuxna tar ej hänsyn till att barn är barn och inte små vuxna
- Umgänge med maskiner
- Kemikaliehanteringen
- Elinstallationer och -säkerhet
- Vilka skyddsanordningar som finns
- Skydd för brunnar, vattendrag och dammar
- Lager med rasrisk
- Skydd mot buller
- Vid umgänge med djur
- Risker vid lek och arbete på skulle
- Skydd mot damm
- Det är olika

Antal
svar

8
8
4
4
4
4
3
2
2
2
1
1

Fråga 3

a) I vilken utsträckning anser Ni på LH att lantbrukarna vidtar särskilda förebyggande åtgärder när barnen sätts i arbete?

Grupp	Svarsandel		
	Antal	% (ca)	
1	1	3.7	hög utsträckning } 7.4%
2	0	0	
3	1	3.7	
4	1	3.7	85.1% }
5	8	29.6	
6	10	37.0	
7	5	18.5	låg utsträckning
Vet ej	1	3.7	

b) Ge exempel på sådana åtgärder.

Åtgärder

	Antal svar
- Inga alls	8
- Hörselskydd på barnen	5
- Barnen får ej utföra visst arbete	3
- Varningar och Information	2
- Barnsits i traktorn	1
- Förbjuda extra passagerare vid färd med traktor	1
- Skyddsräcken vid fallolycksrisk	1
- Låsta förråd till kemikalier	1
- "Barnen växer in i uppgiften"	1
- Det är olika	1
- Bra fotbeklädning	1

c) Känner föräldrarna till arbetsmiljölagen och försäkringsbestämmelserna vid barnens medverkan?

Svar

	Antal svar
- I liten utsträckning	8
- Tveksamt	3
- Nej	12
- Det är olika	1

Fråga 4

Vilka är de vanligaste påpekandena som Ni från LH behöver göra angående olycksrisker för barn?

Svar

	Antal svar
- Bristande skyddsanordningar vid tex. skulle, brunnar, trappor, utgödsling mm.	14
- Upplysa om farliga och olämpliga maskiner	12
- Kemikalieförvaringen	9
- Högt buller	4
- För mycket ansvar läggs på barnet för tidigt	3
- Lås på dörrar till farliga miljöer	3
- Ej ha passagerare på traktorn	2
- Risker med damm	2
- Farligt umgänge med djur	2
- Lager med rasrisk	2
- Elsäkerhet	2
- Farliga verktyg och maskiner förvaras lättåtkomligt	2
- Risker med lekkamrater	2
- Fel arbetstekniker	1
- " " " badkar som vattenhoar för djur	1
- Ordna barnpassning till arbetstoppar	1
- Brandsäkerhet	1

Fråga 5

Barn i lantbruksmiljö löper större risk att råka ut för olyckor och tillbud än många andra barn. Vilka anser Ni, erfarenhetsmässigt, är de tre vanligast förekommande typerna av olyckor och tillbud med barn inblandade?

Orsak	Antal svar	% (ca)
- Fall	18	24.3
- Umgänge med djur	18	24.3
- Umgänge med maskiner	21	28.4
- Drunkning	3	4.0
- Förgiftningar	1	1.3
- Klämskador	9	12.2
- Elskador	1	1.3
- Brand	2	2.6
- Vet ej	1	1.3

Fråga 6

Vilka tre platser eller miljöer på ett lantbruk anser Ni vara de farligaste för ett barn att vistas på eller i?

Miljö/Plats	Antal svar	% (ca)
- Djurstall	21	24.1
- Skulle	11	12.6
- Andra delar av driftsbyggnaderna:		
- Lagerlokaler	2	2.3
- Torkanläggningar	1	1.1
- Maskinuppställningsplats	18	20.7
- Gårdsplan	10	11.5
- Övriga delar av gården:		
- Verkstad	7	8.0
- Maskinhall	2	2.3
- Åker/fält	1	1.1
- Skog	1	1.1
- Vattendrag	8	9.2
- Annat:		
- Alla sorters "provisorium"	1	1.1
- Dammar & brunnar	2	2.3
- Bränder	1	1.1
- Vet ej	1	1.1

Fråga 7

Hur anser Ni på LH att utvecklingen till dagens lantbruk har påverkat barnsäkerheten på landet?

Till det bättre	Antal svar
- Allmänt barnsäkrare gårdar	2
- Ökad kännedom om barnsäkerhet och skyddsanordningar	2
- Barn och vuxna slipper tungt arbete	1
- Barn tillåts inte utföra lika farligt arbete längre	1
- Färre barn på gårdarna (som kan skadas)	1
- Ökad specialisering har gett ökad barnsäkerhet jämfört med gårdagens "mångsysslande"	1

<u>Till det sämre</u>	Antal svar
- Färre människor på gården (dålig barntillsyn, barnen har sämre chans att delta i arbetet på ett för dem ofarligt sätt)	13
- Ökad mekanisering och teknikanvändande	12
- Ökad stress	8
- Större djurbesättningar	1
- Ökad kemikalieanvändning	1
- Barn tillåts arbeta mer ensamma	1

Fråga 8

Idag arbetar olika organisationer för att minska barnolycksfallen, bla i lantbruket. Om man i ett framtidsperspektiv tittade på hur arbetet för ökad barnsäkerhet i lantbruket skulle bedrivas, vad skulle Ni då vilja utfördes och av vem?

<u>Framtida åtgärder</u>	Antal svar
- Kurser och information i ämnet för både vuxna och barn	16
- Ökade möjligheter för barntillsynen	10
- Bättre utformning på maskiner och utrustning med hänsyn till barnsäkerheten	2
- Föräldraföreningar för bättre barntillsyn	2
- Skyddsronder i barnsäkerhet på lantgårdar	2
- Ökad forskning i ämnet	1

Skyddsingenjörerna ansåg nästan mangrant att LH är den organisation som ska ha huvudansvaret för barnsäkerheten och arbeta för bättre barnmiljö i lantbruket. Övriga organisationer som man anser ska sätta in krafter på området är:

- Agria
- Yrkesinspektionen
- Landsting och dess sjukhus
- Kommuner
- LRF
- Försäkringsbolag
- Röda korset

Kommentarer till svaren

På vissa frågor har en del skyddsingenjörer inte svarat alls och på andra frågor har de gett ett flertal svar. Därav kommer att svarssammanställningen inte alltid innehåller samma antal svar.

Att vara hemmablind...

Barn är av naturen nyfikna och uppfinningsrika. De tycker om spännande och gärna lite farliga lekar. De väljer ställen och redskap för sin lek utan tanke på egen eller andras säkerhet. De hetsar också gärna upp varandra under leken och glömmer lätt bort riskerna.

Ett lantbruk är en särskilt spännande miljö, inte minst för barn från världen utanför gården. Tyvärr är den dock många gånger olämplig som lekmiljö; maskiner och redskap är farliga, djuren kan skada barnen och tillsynen kan vara svår att ordna.

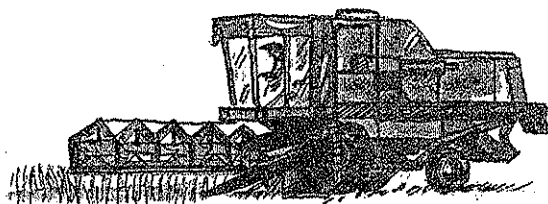
Vi vuxna skall naturligtvis inte neka barnen alla tillfällen till spännande och intressanta upplevelser. Men vi måste samtidigt vara medvetna om riskerna. Vi kan också med ganska enkla medel förebygga olyckor och skador, OM VI INTE ÄR HEMMABLINDA!

Men vilka är då de största farorna?

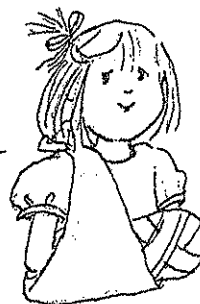

Alla motorfordon, t ex traktorer, tröskor, bilar och motorredskap måste vara helt förbjudna lekplatser! Självklart borde tändningsnycklarna alltid tas ur traktorn när Du lämnar den. Det kanske dock är mer realistiskt att alltid slå av den huvudströmbrytare, som bör finnas!

Den som kör ett motorredskap måste komma ihåg att sikten ofta är mycket dålig; de döda vinklarna är ofta mycket stora. Barn skall därför över huvud taget inte vara i närheten av arbetande maskiner!

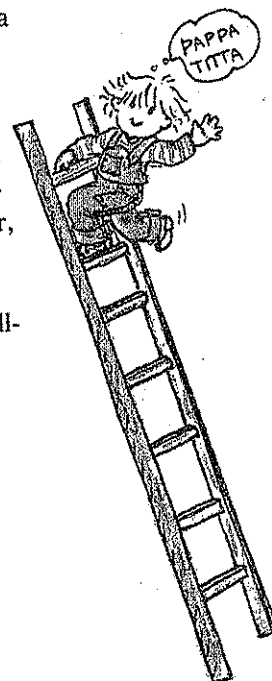

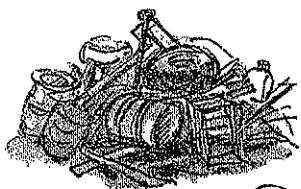
Barn klättrar gärna på uppställda redskap. Se därför till, att de är ordentligt spärrade, så minskar risken för klämskador!

Barn har i alla tider tyckt om att tumla om i hö, antingen på hölasset eller på höskullen. Förneka dem inte detta nöje, men ordna ordentlig tillsyn, så slipper de skada sig vid fall från lass eller genom foderluckor. Se också till att de inte kan skada sig på kvarglömda högafflar! Många tycker, att skyddsräcken vid t ex fodernedtag hindrar arbetet, men det är ett enkelt sätt att förhindra fallskador.

Av samma anledning bör naturligtvis alla trappor förses med grindar och räcken. Stegar, som inte är i bruk, skall tas bort och förvaras hängande, så slipper man de kalla kårarna när 5-åringen ropar "Pappa, titta!" högst upp från den kvarglömda stegen vid ladugaveln!

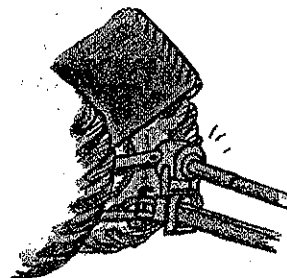
Barn älskar skrotupplag! De brukar vara fyllda av "skatter", men är definitivt inga lämpliga lekplatser!

Gårdsverkstaden är en spännande, men olämplig lekplats. Den skall vara låst, om ingen arbetar där!

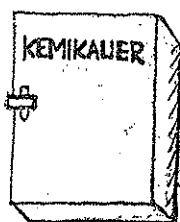
Barn behöver kontakt med djur, men glöm inte bort att dessa lätt blir skrämda och kan skada barnen genom att sparkas eller stängas!

Alla kraftuttag, drivknutar och överföringsaxlar skall ha skydd och de skall vara hela!

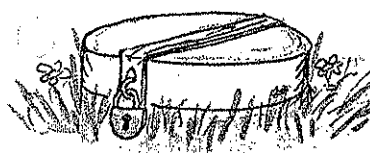
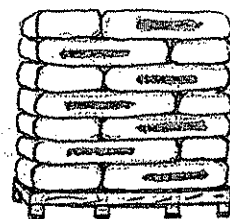
Barn tycker att eld är spännande och lockande. Lär barnen att umgås med eld, t ex vid halmbränning och lär dem vad man skall göra, om elden tar överhand.

Utgödslingsanordningar och elevatorer skall förses med nödstopp, vilket kan förhindra många otäcka olyckor!

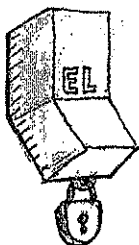
Inom lantbruket förekommer många kemikalier och bekämpningsmedel. Glöm inte, att de måste förvaras bakom lås, liksom även tomma förpackningar!

Travade plank, gödselsäckar, balar och timmerstockar är i barnens ögon perfekta klätterställningar. Med tanke på risken är de emellertid direkt olämpliga!

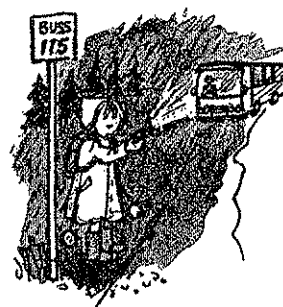
Brunnar och gödselbehållare måste vara skyddade, antingen med rejäla, låsbara lock, eller genom höga (ej klätterbara) stängsel!

Ilantbruket förekommer många miljöer med höga buller- och dammnivåer. Tänk på att barn är känsligare än vuxna!

Trasiga eluttag och kablar är livsfarliga leksaker! Skaffa om möjligt låsbara uttag!

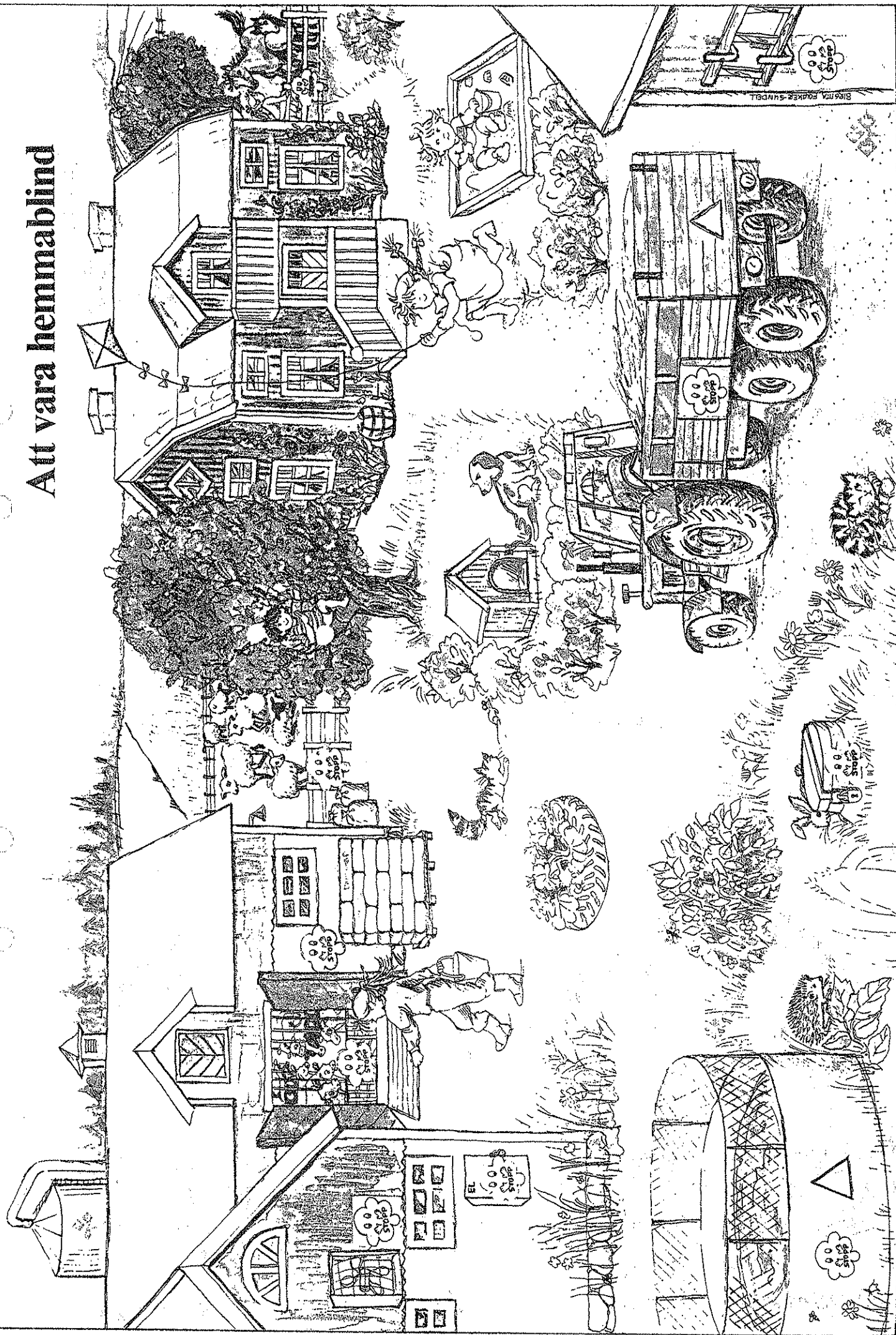
Många barn åker skolskjuts och vistas på vägarna även under den mörka årstiden. Se då till, att de har ordentliga reflexer och gärna också en ficklampa!

Gården är Ditt hem. Den är också en arbetsplats och få arbetsplatser är lämpliga som lekplatser. Som förälder måste Du därför både se till att eliminera riskerna och att försöka lära barnen vilka faror som lurar!

Det går inte att skapa en miljö som är 100-procentigt säker, men visst vore det skönt om skadorna inskränker sig till en klämd tumme eller en stukad fot?

Att vara hemmablind

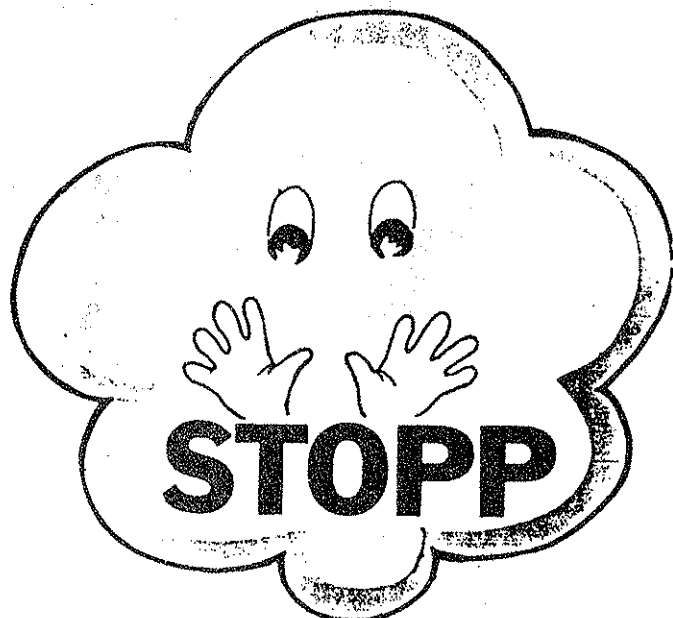
 LÄNSFÖRSÄKRINGAR

 LÄNSFÖRSÄKRINGAR

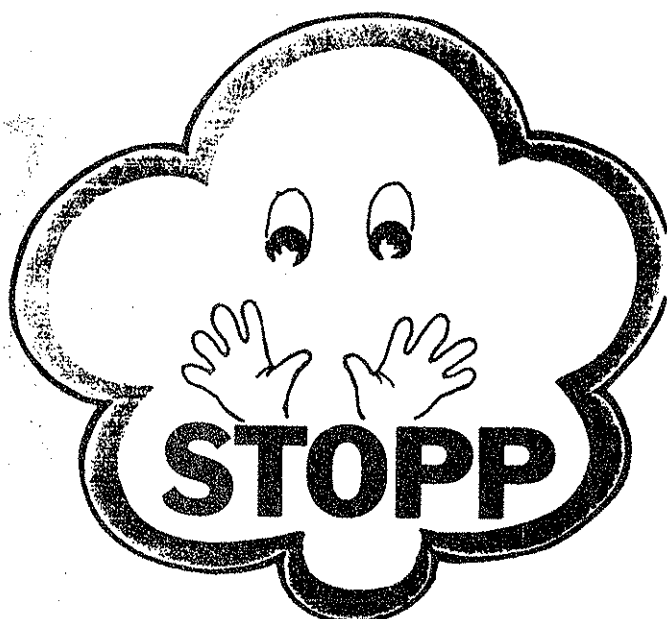
 LÄNSFÖRSÄKRINGAR

 LÄNSFÖRSÄKRINGAR

 LÄNSFÖRSÄKRINGAR

 LÄNSFÖRSÄKRINGAR